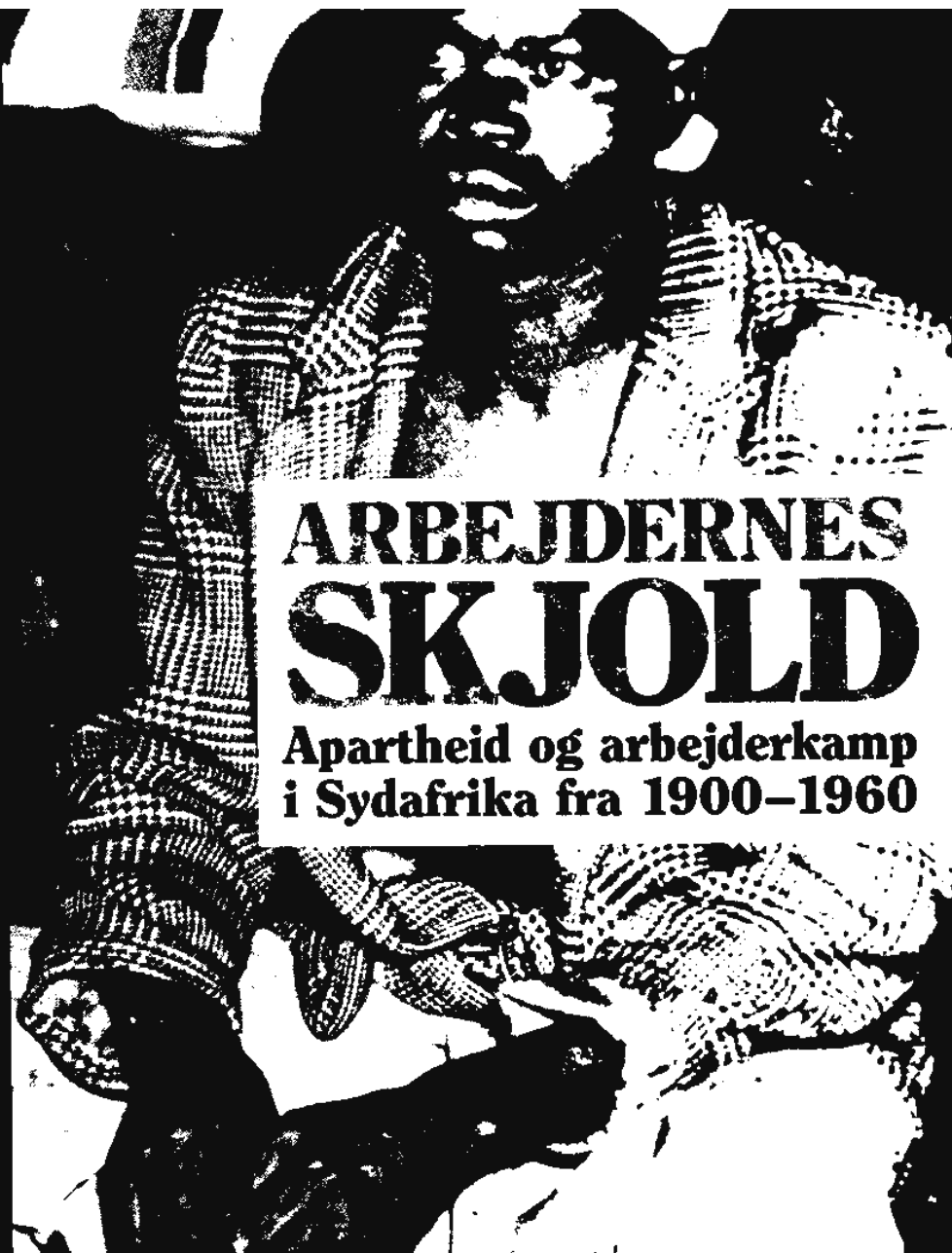

ka har i de seneste to år mere end nogen sinde stegt i
es søgelys. Der var næppe én dag uden vi kan læse om
troværdigt på streikende sorte minearbejdere, sydafri-
commandorats ind i nabolandene, begreb af søstog der
af politiets knuder og fører til nye betragtelser...

den for situationen i Sydafrika, apartheidsystemets
arbejderklassens og ANC's organisering og kamp er
temaerne i »Arbejdernes Skjold«. Uden en forståelse
afrikas historie, og specielt den sorte arbejderklassens
er dagens tilspidsede situation bare hærjærende og de
apartheidtilhængere blot afskyelige racister.

ever imidlertid indsigt at gøre afskyen til handling og
ndlingen resultat. For handling er der brug for, hvis
idssystemet skal bringes til fald.

ARBEJDERNES SKJOLD

**Apartheid og arbejderkamp
i Sydafrika fra 1900-1960**

"Taka laba Sebazi - Arbejdernes skjold. Arbejderkamp og Apartheid i Sydafrika 1900-1960"
er udgivet af KOMM.S. Historie i København
til Land og Folk indsamlingen 1987

ISBN nr. 87-981221-6-9

Bogen er trykt hos H.O. + Storm ApS, Bagsværd

Eftertryk med tydelig kildeangivelse er tilladt

Forfattere:

Thea Lund Christiansen (kap. 1)

Gorm Gunnarson (kap. 2, 8 og anden halvdel af 7)

Jørgen Emborg Pedersen (kap. 3)

Hans Erik Stolten (kap. 4, 5, 6 og første halvdel af 7)

Følgende har bidraget til den tekniske produktion af bogen:

Vinnie Andersen

Aase Birkelund

Michael Kræmmer

Torsten Lange

Per Lukman

Hanne Moltke

Allan Schnipper (reproarbejde)

Omtegning af Søren Thomsen

Indhold

Indholdsoversigt	side 3
Vigtige forkortelser	4
Forord	5
Kort over Sydafrika	6
Kapitel 1: Hvad er apartheid?	7-15
Kapitel 2: Tidlig modstandskamp	16-28
Kapitel 3: Sydafrikas hvide arbejdere 1890-1930	29-40
Kapitel 4: ICU - tyvernes faglige organisering	41-55
Kapitel 5: Industrialiseringen og den sorte arbejderklasse	56-64
Kapitel 6: CNETU og fyrernes strejkebevægelse	65-81
Kapitel 7: Masseprotest og boerfascismens triumf	82-106
Kapitel 8: Politisk og væbnet modstand	107-115
Dokument: Frihedserklæringen ("Freedom Charter")	116-119
Kronologi fra minersrevolutionen til Sharpeville-massakren	120-127
Statistik	128-131
Litteraturliste	132-142

ning i 1903-04. Modstand i 1910. Opslutning igen under verdenskrigen, kulminerende med "Status Quo-aftalen" i 1918. Og den afgørende offensiv mod princippet i 1922. En del af svaret ligger dog tydeligvis i de modsætninger, der var mellem minekapitalens forskellige interesser, herunder kortsigtede og langsigtede interesser. Det er i det mindste klart nok, at da interessen for at forsvare profitten truedes, som det skete i perioden, der ledte frem til opgøret i 1922, så måtte alle andre hensyn vige. Kapitalens accept af jobsreservationsprincippet lige efter Boerkrigen var betaling for de faglærte hvide arbejderes accept af importen af kineserne, som skulle trykke de sortes lønninger. Og det var interessen i at få det fulde udbytte af profitmulighederne under verdenskrigen, der ledte til "Status Quo-aftalen".

I en vis forstand fuldførte Pagtregeringen derfor en opgave, som dens forgængere havde påbegyndt, men også kludret i: den skabte det formaliserede grundlag for et interessefællesskab på tværs af alle hvide klasser. Dette fællesskab drejede sig i sin kerne om at tilvende sig fordele - store eller små - på de sorte arbejderes bekostning.

Det er ikke underligt, at den hvide arbejderbevægelse i den proces fuldstændigt mistede sit socialistiske perspektiv - og endog nedlagde sit parti i 1948. Det Syd-afrikanske Kommunistparti flyttede i samme proces sin basis over i den sorte arbejderbevægelse - det eneste udgangspunkt, hvorfra en kamp med socialistiske perspektiver lod sig føre.

4. ICU - tyvernes faglige organisering

Faglige kampe ved indgangen til tyverne

Der var som nævnt allerede tidligt tegn på industriel modstand mod den racebestemte udbytning. I tiden før første verdenskrig var de afrikanske arbejdere dog for det meste kun tilskuere til eller gidsler i de industrielle kampe mellem hvide arbejdere og hvide arbejdsgivere.

Den hvide arbejderstrejke i 1913 gjorde med sin militante fremtræden stort indtryk blandt sorte arbejdere, der i stadigt større omfang blev inddraget. Under den kortvarige hvide generalstrejke i 1914 deltog afrikanerne kun i ringe omfang. Regeringen var velforberedt og forholdsregler var truffet, bl. a. blev et specielt påbud fra premierminister Botha, om at fortsætte arbejdet, læst op i de sortes kvarterer.

I tiden under og efter første verdenskrig var der mange eksempler på uro blandt sorte minearbejdere. Den vigtigste årsag var arbejdsgivernes effektive fastholdelse af de lave lønninger i en tid med hastigt stigende priser og med større behov og forventninger. Det afspejlede også en højere bevidsthed, der til dels var en følge af de hvides faglige resultater og af hvide socialisters indflydelse.

I maj 1918 gik de sorte kommunalarbejdere i Johannesburg i strejke med krav om lønforbedringer. Deres hvide kolleger havde kort forinden strejket sig til højere løn. De sorte fik det sædvanlige valg mellem at gå i arbejde eller blive udsat for politivold. Over 100 blev arresteret og idømt to måneders fængsel med straffearbejde efter "Master and Servants Act"'s bestemmelser.

Arrestationerne virkede provokerende i en situation med udbredt utilfredshed og den 19. juni afholdtes et masse-møde med cirka 1000 afrikanere fra hele Rand-området. Et lønkrav på 1 sh. om dagen blev vedtaget samtidig med en trussel om generalstrejke. I de følgende dage afholdtes flere møder, bl. a. et med ca. 1000 deltagere den 19. juni. Dagen efter samledes cirka 10.000 afrikanere, og uroligheder brød ud. Sporvogne blev standset og biler og andre køretøjer stenet. Transvaalafdelingen af ANC (TNC), der havde støttet arbejderne blev skræmt og aflæste den truende generalstrejke. Alligevel udbrød strejker i flere miner i begyndelsen af juli. Fra en mine udgik en protestmarch med cirka 1.500 deltagere. Strejkerne blev hurtigt stoppet med de kendte metoder.

Strejkerne havde ikke ført til lønstigninger og tidligt i 1919 førte den fortsatte agitation i Randområdet til militante protester. Denne gang med krav om afskaffelse af de ydmygende systemer til kontrol af arbejderne, først og fremmest symboliseret af passystemet.

Under ANC's ledelse mobiliseredes en civil ulydighedskampagne. Der afholdtes et massemøde den 31. marts hvorfra cirka 1000 af deltagerne marcherede til paskontoret i Johannesburg og afleverede deres pas. Denne aktionsform blev gentaget flere gange de følgende dage.

I begyndelse af 1920 nåede kampagnen for 1 sh. mere om dagen et højdepunkt. ANC's Transvaalafdeling havde undersøgt leveomkostningerne og fundet, at de for en ugift mand var £2 om ugen og for en familie £4 om ugen, mens løngennemsnittet for afrikanere var £3 om måneden. Resultatet var at afrikanerne blev tvunget ind i tyveri, ulovlig spiritushandel og prostitution.

Mellem den 17. og den 27. februar 1920 spredtes, som følge af denne udvikling, den hidtil største strejke i Sydafrika. 71.000 afrikanske arbejdere gik i strejke og 21 millioner lå stille. Præsidenten for Minekammeret, Sir Evelyn Wallers, indrømmede at strejken:

“... i praksis lammede mineindustrien ... Det var den første indfødte strejke i ordets egentlige betydning... en fredelig nedlæggelse af arbejdet.”

De hvide minearbejdere, der var forhindret i at arbejde, fik fuld løn og fungerede i nogen grad som skruibrækkere efter opfordring fra det hvide minearbejderforbund, der valgte at sætte hårdt ind for at bevare “job colour bar” ordningerne og dermed de hvides arbejdsprivilegier. Hvide socialister fra ISL derimod delte løbesedler ud blandt de hvide arbejdere med opfordring til ikke at være skruibrækkere.

Strejkerne omkring Witwatersrand var ingen spontan revolte. De var velorganiserede og disciplineret udført. Præsidenten for Minekammeret udtalte, at dette var:

“... et nyt fænomen ... De afrikanske arbejdere vil ikke længere stille sig tilfreds med deres placering.”

Regeringen brød strejken med magt. Politi og militær omringede den ene compound efter den anden og drev arbejdere ned i minerne med brug af geværkolber. Ved

Village Deep Compound barrikaderede arbejderne indgangene, men blev drevet ud med geværer og bajonetter. Tre blev dræbt, 40 såret. Politi og hvide provokatører angreb et strejkemøde i slumområdet ved Vrededorp og dræbte otte og sårede 80.

Den vigtigste årsag til arbejderuroen var et massivt fald i reallønnen. De sorte minearbejderes løn var i denne periode og iøvrigt helt frem til 1970'erne karakteriseret ved: 1) Et ultra-lavt lønniveau, 2) Dette lønniveaus stabile leje over længere tid og 3) En langsom faldende realløn afløst af perioder med hurtige fald i denne.

Det mest udbredte lønkrav under 1920-strejken var på 3 sh. pr. skift. Ifølge Minekammerets beregninger ville en generel opfyldelse af dette koste mineindustrien £8 mio. årligt og gøre størstedelen af industrien urentabel.

Samtidigt anbefalede Minekammeret regeringen at udvide den beredne politistyrke der var stationeret i Randområdet for at undgå:

“Det betragtelige tab i liv og ejendom, der ville blive resultatet, hvis de indfødte tog loven i deres egne hænder.”

Den eneste øjeblikkelige fordel, arbejderne vandt under strejken var en midlertidig sænkning af butikspriserne i mineområdet.

Den første sorte fagforening

Det var altså blevet muligt i perioden op til 1920 at rejse det voksende sorte industriproletariat til organiserede faglige kampe. En af forklaringerne på dette ligger i udviklingen af venstrekræfterne i Sydafrika. Kort efter krigens udbrud udskilte Arbejderpartiets (South African Labour Party) venstrefløj sig med baggrund i modstand mod Den Sydafrikanske Unions krigsdeltagelse.

Disse konsekvente socialister dannede Den Internationale Socialistiske Liga (International Socialist League, ISL) og med udgangspunkt i denne organisation forsøgte det for første gang, at skabe en egentlig faglig organisering af sorte arbejdere, Afrikas Industriarbejdere (Industrial Workers of Africa - IWA).

Til præsident valgtes Mr. Tsi-Tsi og Mr. Mbelle blev sekretær. I slutningen af november forelå foreningens første pjece i et oplag på 10.000, der uddeltes i

International Workers of Africa: løbeseddel 1917

Indfødte arbejdere! Hvorfor lever I i slaveri? Hvorfor er I ikke frie som andre? Hvorfor bliver I sparket rundt og spyttet på af jeres hvide arbejdsgivere? Hvorfor er I tvunget til at bære pas for at kunne bevæge jer omkring? Og hvorfor kastes I i fængsel, hvis I pågribes uden et pas? Hvorfor slider og slæber I for usle lønninger, og hvorfor kastes I i fængsel, hvis I nægter at arbejde? Hvorfor drives I sammen i compounds som kvæg? HVORFOR?

Fordi I er arbejdere i denne verden. Fordi arbejdsgiverne ønsker at blive rige på jer. Fordi de betaler regeringen og politiet for at holde jer som slaver, så I kan slæbe for dem. Hvis det ikke var for pengene, de tjener på jeres arbejde, ville I ikke være undertrykte.

Men vær klar over, at denne verden eksisterer på grund af jeres styrke. I gør alt arbejdet - de kan ikke leve uden jer. Det er derfor, I berøves frugten af jeres arbejde - og berøves jeres frihed. Der er kun én vej til frihed, indfødte arbejdere. Forén jer! Arbejdere, forén jer. Glem de ting, der splitter jer. Lad der ikke være mere tale om Basuto, Zulu eller Shangaan. I er alle arbejdere. Lad derfor arbejdet være det bånd, der forener jer.

Vågn op - og lyt. Solen er stået op, dagen gryr. I har længe sovet, mens de hvide har frarøvet jer jeres styrke og intet givet jer til gengæld. I opfordres kraftigt til at komme til arbejdermødet for at kæmpe for jeres rettigheder. Kom og hør de gode nyheder, og befri jer selv fra de kæder, jeres hvide arbejdsgivere holder jer i. Enhed er styrke. Kom og lad os kæmpe mod de mange pas, der forfølger jer og mod de lave lønninger vi får.

Arbejdere i alle lande, forén jer. I har kun jeres kæder at tabe. I har en verden at vinde.

IWA-løbeseddel fra 1917. Godkendt på IWA-mødet den 1. november 1917. Nutidig oversættelse efter 2 engelske oversættelser: Politiofficer Wilfred Jalis' oversættelse af Zulu-udgaven af løbesedlen, og politispion R. Moorosis' oversættelse af Sesuto-udgaven.

compounds og i byen. Aktiviteterne finansieredes dels ved frivillige medlemsbidrag og indsamlingskoncerter og dels ved lån fra ISL.

Et bredere samarbejde forsøgte etableret og i december afholdtes flere fælles møder i St. Mary's Hall med deltagelse af IWA, "Transvaal Native Congress" (TNC) og De Afrikanske Folks Organisation ("African Peoples Organisation", APO). Mr. Letanka fra TNC gjorde det klart, at SANNC (ANC) stod for alle afrikaneres rettigheder inklusive høvdingenes, men at TNC var parat til at understøtte arbejderne i konkrete situationer. Dette mødtes med en vis skepsis bl. a. indlæg fra "kammerat" Sebeho fra IWA.

IWA udgav pamfletter og agitationen ved minerne havde formentlig en vis betydning for de tidligere omtalte arbejdskampe, ligesom det en periode lykkedes at presse SANNC (ANC) til konkrete forsvarsaktioner for den sorte arbejderklasse. Efter strejken blandt de sorte renovationsarbejdere med krav om mindre lønstigninger i 1918 indkaldte IWA et fællesmøde med TNC og ISL, hvorfra initiativerne til de tidligere omtalte masse møder udgik.

IWA afviste dog, efter nogle kilders udsagn, et forslag om generalstrejke som overilet. IWA's ledere blev ikke desto mindre arresteret og var efter løsladelsen ikke i stand til fuldt ud at reetablere organisationen.

Begivenhederne på arbejdsmarkedet i perioden 1918-20 klargjorde behovet for en mere permanent organisering, der kunne varetage afrikanske faglige interesser, ligesom jorden blev gødet for mere konsekvente socialistiske opfattelser i det politiske liv i Sydafrika.

Dannelsen af Sydafrikas Kommunistiske Parti

I sommeren 1921 dannedes Communist Party of South Africa (CPSA, Section of Communist International), som det første kommunistiske parti på det afrikanske kontinent. Forud var gået over et år med diskussioner, fraktionskampe og forberedende konferencer, hvor bl. a. Kominterns optagelsesbetingelser gav stof til heftig debat. Partidannelsen var en naturlig videreudvikling af den revolutionære linie i ISL, men også andre socialistiske kræfter indgik i partiet, for eksempel gik medlemmer af Arbejderpartiet og folk fra indiske fagforeninger med.

CPSA gik fra starten ind for et raceoverskridende samarbejde mellem afrikanere,

farvede og hvide. Hele ledelsen kom dog til at bestå af hvide og man blev ret hurtigt, i forbindelse med Rand-revolten i 1922, stillet overfor dilemmaet om den sorte og den hvide arbejderklassens modsatrettede interesser. Man formåede dog rimeligt hurtigt at sige fra overfor løsninger, der skete på det sorte befolkningsflertals bekostning.

ICU's fremgangsperiode

Fra ICU's grundlæggelse i 1919 spredtes fagforeningsbevægelsen i midten af tyverne over hele Sydafrika, indtil den i 1927 nåede et medlemskab på omkring 100.000 og dermed uden sammenligning var det hidtil største fagforbund på det afrikanske kontinent.

"Industrial and Commercial Union" (ICU) holdt sit første møde den 17. januar 1919 i Cape Town. Initiativtager var Clements Kadalie, der i forbindelse med nogle kontroverser med politiet i Cape Town, af A.F.Batty (en hvid repræsentant for Arbejderpartiet) blev opfordret til at danne en ikke-hvid fagforening.

I konkurrence med med IWA forsøgte man at organisere de sorte havnearbejdere i Cape Town. En arbejdskamp gav stødet til ICU's første fremgang. De hvide havnearbejdere protesterede mod eksport af fødevarer i en situation med stigende fødevarerpriser og opfordrede de sorte arbejdere til at deltage. ICU gik ind i en strejke den 17. december 1919 med et krav om lønforhøjelser. Strejken kom til at omfatte flere tusinde arbejdere. Efter en delvis imødekommelse af de hvide havnearbejders krav gik disse i arbejde i modstrid med en aftale Kadalie havde truffet med dem. Der kom ingen indrømmelser til de sorte arbejdere og efter to uger uden strejkemidler og efter pres fra politiet måtte ICU afblæse strejken. Fagforeningens krav blev ikke opfyldt, men Kadalie og hans fagforening blev med et slag landskendte.

Kadalie var sammen med Selby Msimang og Sam Masabalala de ledende deltagere i den første nationale konference for ikke-hvide fagforeninger i Bloemfontein d. 20. juli 1920. Konferencen endes om et fælles grundlag for et landsdækkende fagforbund; "Industrial and Commercial Workers Union of Africa" (ICWU). Konferencen blev imidlertid splittet, inden den var slut. Kadalie havde forventet at blive valgt til generalsekretær og da man i stedet valgte en delegeret fra Kimberley, rejste Kadalie og hans delegation tilbage til Cape Town, hvor de genoptog arbejdet blandt havnearbejderne. Her vandt Kadalie endnu en sejr ved at opnå en aftale om højere lønninger med det største af transportkompagnerne, hvorefter de andre fulgte trop.

I Port Elizabeth lykkedes det samtidigt for Masabalala at organisere 4000 af områdets 20.000 sorte arbejdere. Det lykkedes også her at fremtvinge lønforhøjelser og opmuntret af dette stillede fagforeningen nye lønkrav om stigninger på ca. 250 %. Stillet over for en sådan mangel på beskedenhed arresterede politiet Masabalala. I forbindelse med demonstrationer for hans frigivelse blev en hvid og treogtyve afrikanere dræbt den 23. oktober 1923.

ICU's anden konference, der blev holdt i Cape Town i juli 1921, prægedes, bl.a. under indtryk af denne undertrykkelse, af moderate toner. Den organisatoriske del af arbejdet blev prioriteret og mere militante holdninger blev fordømt som "wild talk".

Kadalie opnåede ikke valg til ledelsen, men sent i 1921 lykkedes det ham at få indkaldt en ny konference, hvor han blev valgt til Generalsekretær for ICWU eller ICU, som organisationen kom til at hedde i daglig tale. Masabalala blev tildelt posten som chefforganisator. Blandt flere resolutioner blev vedtaget, at ICU var en fagforening uden politiske ambitioner eller bindinger.

ICU's ledere. Clements Kadalie ses som nr. to fra venstre i første række. ICU dannedes i 1919 og voksede til det største fagforbund i Afrika med over 100.000 medlemmer i 1927. Efter bruddet med kommunisterne begyndte forbundet at gå i opløsning.

I 1922 rystedes Sydafrika af Randrevolten, hvor hvide minearbejderes strejke blev slået ned af militæret. På grund af racistiske overtoner i de hvide arbejderes krav støttede ICU ikke strejken, men udtrykte sympati med regeringens krigsretstilstand.

Ved at udnytte den midlertidige krise i den hvide lejr opnåede Kadalie, som den første sorte fagforeningsmand, en samtale med mine- og industriministeren. Selvom dette ikke medførte nogen indrømmelser, betød det i sig selv en vis anerkendelse, der gjorde det nemmere for sorte arbejdere at tilslutte sig organisationen.

Mens 1924 virkede som et konsolideringsår for ICU, betød 1923 fremgang over hele Sydafrika. Indtil da havde fagforbundet stået stærkest i Cape-området. Sammenstød mellem afrikanere og politi i april medførte, sammen med fornyede, men forgæves krav til højere mindstelønninger, øget tilslutning. Samtidig blev ICU anerkendt som de sorte arbejderes faglige koordinering af South African Trades Union Council (SATUC), de hvide arbejderes nystrukturerede landsorganisation.

I 1925 vedtog ICU et nyt sæt vedtægter med mere militante formuleringer, der var hentet fra den radikale amerikanske fagbevægelse: "Industrial Workers of the World". Det var en følge af kommunisternes styrkede positioner og bl.a. Champion, sekretær for Durban-området, var modstander af den ny linie. Samtidigt blev beslutningen fra 1921 om afstandtagen til politisk virksomhed forladt. Disse tendenser fik imidlertid ikke lov at udvikle sig ret langt.

ICU's hovedkvarter blev nu flyttet fra Cape Town til Johannesburg, der havde den største koncentration af sorte arbejdere. Denne beslutning viste sig senere at have kedelige bivirkninger. ICU var autokratisk ledet, men organisationsstrukturen var meget formløs. Ved flytningen afskar man sig fra en hel del af den uddannelse og erfaring, de farvede arbejdere i Cape-området var i besiddelse af. Til gengæld øgedes kontakten til etablerede faglige ledere i andre områder og organisationen blev udbredt til landdistrikterne. ICU begyndte at skifte karakter hen imod en bredere politisk bevægelse.

ICU's organisation

Opbygningen som et forbund åbent for alle arbejdere ("general workers union") betød naturligvis, at medlemsmassen var meget sammensat. For det meste havde fagforeningen loyal opbakning fra Cape Towns havnearbejdere og fra jernbanearbejderne, ligesom landarbejderne i det østlige Cape var en pålidelig medlems-

gruppe. Også blandt vaskeriarbejdere, brændselsarbejdere, offentligt ansatte, tyende og fabriksarbejdere var der mange medlemmer. På trods af en kampagne, der blev lanceret fra årskonferencen i 1926, lykkedes det ikke at organisere minearbejderne, og i sit "økonomiske og politiske program" fra 1928 indrømmer Kadalie: "Der er et stort antal sorte, der aldrig har hørt om ICU. Jeg hentyder til arbejderne i Witwatersrands guldminer".

På papiret var ICU's vedtægter og organisatoriske retningslinier ikke specielt dårlige, men de ledende kadrer formåede ikke at leve op til dem. Det var dog i forhold til det omgivende samfunds udvikling og i manglen på en konsekvent faglig politik, at ICU for alvor kom til kort.

Krise og forfald i fagbevægelsen

Ved indgangen til 1926 stod organisationen ved en korsvej. Tusinder havde betalt deres indmeldelsesgebyr. Penge tilflød organisationen og blev brugt lige så hurtigt, men ingen synlige resultater opnåedes og der kom ingen initiativer til direkte udadvendt handling efter havnearbejderstrejkerne. Der var noget kunstigt over medlemstilgangen. Efterhånden som folk blev skuffede og desillusionerede i de tidligst organiserede områder, som f.eks. Cape, opdyrkedes blot nye distrikter i f.eks. Transvaal.

En kampagne mod de nye "Natives Bills" blev lanceret i samarbejde med ANC, men løb hurtigt ud i sandet. Den militante fløj i ICU's ledelse, først og fremmest La Guma, rettede en skarp kritik mod denne kurs og krævede en opstramning af fagforeningen både organisatorisk og politisk. Kommunisterne fandt, at den alt-omfattende struktur var en hindring for brancheorienteret industriel organisering og man kritiserede den manglende kadreuddannelse, der bl.a. førte til omfattende korrupsion. Politisk ønskede man et brud med de hvide liberales indflydelse i ICU og kritiserede Kadalie for mere og mere at erstatte masseaktion med snak og organisatoriske "løsninger".

På kommunistpartiets 3. kongres i 1924 var det lykkedes for Sidney P. Bunting, støttet af yngre partimedlemmer og Cape-afdelingen, at vinde flertal for det synspunkt, at de hvide arbejdere ikke længere udgjorde den primære progressive kraft. Partiets indsats i ICU voksede og i modsætning til de fleste hvide faglige ledere ydede kommunisterne fra den hvide fagbevægelse reel støtte til ICU. Dette gjaldt endda dem, der som W.H. Andrews havde stemt imod den nye linie.

Kadalie opfattede kommunisternes styrkede position op til årskonferencen i 1926 og deres kritik som optakten til et kommunistisk forsøg på at overtage organisationen, og på et møde sent i 1926 i Port Elizabeth, hvor 13 ud af 19 medlemmer af den nationale ledelse deltog, skete et afgørende brud i ICU.

Anledningen blev en diskussion om, hvorvidt ICU skulle deltage i et møde i Bruxelles afholdt af Ligaen mod kolonialistisk undertrykkelse ("League Against Colonial Oppression"), som Kadalie opfattede som en kommunistisk frontorganisation. Efter en del tovtrækkerier lykkedes det Kadalie at få knebent flertal for en resolution, der fastslog, at ingen af ICU's ledende medlemmer kunne være medlemmer af det kommunistiske parti. Dette medførte, at næsten alle kendte kommunister forlod fagforeningen. Dette gjaldt bl.a. James La Guma (generalsekretær),

James La Guma

James La Guma blev født 1894 i Bloemfontein. Hans forældre var af fransk-malaysisk herkomst så i den sydafrikanske raceterminologi var han "farvet". Allerede som otteårig arbejdede han som industriarbejder. 1910 rejste La Guma til Namibia. 1918 var han leder af en strejke i diamantminerne. Han fortsatte sit faglige arbejde i Port Elizabeth, hvor han blev sekretær i det nydannede ICU, og han grundlagde en afdeling i Luderitz. La Guma's evner gjorde, at ICU's leder Clements Kadalie snart satsede på ham. Han blev i 1921 vice-generalsekretær for ICU. Samarbejdet med Kadalie kølnedes dog hurtigt efter, at La Guma var blevet medlem af det kommunistiske parti i 1925 (og af dets centralkomité 1926). I december 1926 blev han - under Kadalie's opgør med kommunisterne - ekskluderet af ICU.

La Guma blev derefter sekretær i ANC i Cape Provinsen. Han menes at have været en af fædrene bag Komintern's støtte til tesen om en "indfødt republik" i 1928. Under de følgende års kampe i CPSA blev La Guma ekskluderet et par gange og optaget igen. I 1935 grundlagde han National Liberation League, en radikal organisation for farvede, der eksisterede indtil 1939. Efter krigen blev han atter medlem af CPSA's centralkomité og virkede dér indtil partiets opløsning i 1950. Fra 1957 til sin død 1961 var han formand for organisationen South African Coloured People's Congress. Under undtagelsestilstanden 1960 sad han fængslet i fire måneder.

Edward Khaile (hovedkasserer), John Gomas (sekretær for Western Cape), Thomas Mbeki (sekretær for Transvaal), og Ralph de Norman (sekretær for Cape Town).

Trods splittelsen nåede ICU sin største medlemsmasse i 1927, bl.a. grundet større tilstrømning fra fæstere og landarbejdere i hvide farmområder. Selv om der stadig fandtes en venstrefløj i fagforeningen, der krævede aktioner omkring paslovene, stillede andre politiske krav og tog afstand fra kompromitterende bønskrifter til regeringen, kunne Kadalie konsolidere sin position på årskonferencen og få vedtaget at: "ICU's medlemmer på ingen måde måtte identificere sig selv med det kommunistiske parti". I stedet for forslag om proteststrejker valgte Kadalie en "bønnedag" og som modstandsform mod paslovene og fordrivelsen af afrikanske fæstere fra den jord de hvide havde stjålet fra dem, valgtes bekostelige og nyttesløse civilretslige processer.

Da Kadalie rejste til Europa i juni 1927 var medlemsmassen i ICU på sit højdepunkt. Organisationen var blevet symbolet på sort modstand over hele Sydafrika og nye afdelinger skød op i flere områder. Den medlemsmæssige succes var imidlertid ingen garanti for en forøget gennemslagskraft. Hovedparten af medlemstilgangen kom fra sorte fæstere i hvide jordbrugsområder, der stod overfor truslen om yderligere diskriminerende racelovgivning. Det viste sig umuligt for ICU at beskytte og organisere denne gruppe til effektiv modstand, spredt som den var over store landområder.

Tusinder af disse sorte fæstere blev smidt ud fra de hvide jordbrugsområder og forvist til reservaterne. ICU's eneste svar var retssager imod ulovlige udsættelser og de drænedes hurtigt fagforeningens finansielle reserver.

Også blandt de sorte i byerne opstod der hurtigt en forventningskrise i forhold til fagforbundet. Fra begyndelsen var strukturen i forbundet så formløs, at den i sig selv virkede bremsende på konkrete aktioner på det industrielle felt. Denne tendens til magtesløshed forstærkedes yderligere ved udelukkelsen af kommunisterne fra forbundet i 1926, hvorefter enhver tanke om at bruge strejkevåbnet blev lagt på hylden. Da en bølge af spontane strejker bredte sig i Johannesburg og Durban i 1927, var ICU hverken parat eller i stand til at yde nogen støtte. Tværtimod opfordrede man til tilbagevenden til arbejdet. Virkningen af denne svigten viste sig skæbnsvanger for forbundet. Tilliden til ICU var endegyldigt brudt i den sorte arbejderklasse. Medlemstilgangen og entusiasmen fra begyndelsen af 1927 blev til stagnation og hurtig nedtur i løbet af 1928. Lokale rivaliseringer og personlige modsætninger, der var trængt i baggrunden i forbundets vækstperiode, brød ud i lys lue.

En af sine værste fejltagelser begik Kadalie i sin forventning om støtte fra den internationale, først og fremmest den engelske fagbevægelse.

Efter Kadalies anmodning ankom en engelsk fagforeningsleder, William Ballinger, til Sydafrika for at yde hjælp til ICU og få hold på den begyndende opløsning. Ballinger overtog i realiteten ledelsen af ICU og kom hurtigt i et modsætningsforhold til Kadalie. Ballingers økonomiske og organisatoriske redningsforsøg var ganske mislykkede og dette førte i 1928/29 til en afgørende splittelse, hvor Kadalie forlod organisationen og tog de fleste af medlemmerne med sig over i Det uafhængige ICU (IICU). Forbindelser til fagbevægelsen i andre lande kunne selvfølgelig have været nyttige, især hvis man på et tidligere tidspunkt og på egne betingelser havde fået ekspertise og ressourcer stillet til rådighed. I realiteten kom støtten i form af et forsøg på reorganisering af forbundet ud fra reformistiske engelske fagforeningsnormer. Dette skete på et tidspunkt, da splittelsen allerede var en kendsgerning og kom til at virke som erstatning for udadvendt handling.

En sidste opblussen af ICU's modstandskamp kom i 1929/30. Tvunget af de tilbageværende medlemmers utilfredshed med samarbejdsliniens manglende resultater indtog Kadalie påny en mere militant holdning.

I East London, Kadalies sidste større bastion, udbrød den 16. januar 1930 en generalstrejke med udgangspunkt i jernbane- og havnearbejderne. På trods af forsøg på at tilføre strejkebrydere blev strejken over 90% effektiv, men efter en uge var strejkemidlerne brugt og der kom ingen støtte fra den hvide fagbevægelse eller oversøiske fagforeninger. Da Kadalie og resten af IICU's ledere blev arresteret, begyndte arbejderne den 24. januar at vende tilbage til arbejdet. Kadalie opfordrede fra fængslet til genoptagelse af arbejdet. Resultatet af strejken blev mindre lønstigninger, men den blev af de fleste opfattet som et nederlag overfor det hvide undertrykkelsessystem.

Ved udgangen af 1930 var ICU uigenkaldeligt faldet fra hinanden.

Årsager til ICU's problemer

Forskellige forklaringer har bl.a. peget på personlige konflikter, organisatoriske svagheder og manglende økonomisk professionalismisme som grunde til opløsningstendenserne i ICU. Det er en del af sandheden, men det var på den anden side problemer der prægede organisationen fra begyndelsen og som ikke hindrede den

i at fungere som masseorganisation gennem 8-10 år. Den vigtigste årsag til at ICU ikke kunne bestå, var uden tvivl svaghed i den grundlæggende analyse og strategi.

Der var aldrig tvivl om, at ICU's overordnede mål var en fundamental omfordeling af økonomisk og politisk magt i Sydafrika, men ledelsen savnede en systematisk analyse af den sydafrikanske kapitalisme og manglede en klar strategi. Dette førte bl.a. til urealistiske forestillinger om alliancer med det hvide borgerskab.

Clements Kadalie, ICU's generalsekretær satte sit håb til umulige politiske løsninger. Hans fortrolige forhandlinger med Hertzogs pagtregering var chanceløse.

Clements Kadalie

Clements Kadalie blev født 1896. Han forlod tidligt sit lærerjob og tog til Cape Provinsen i 1918, hvor han stiftede bekendtskab med socialismens ideer. I 1919 tog han initiativ til dannelsen af ICU - Industrial and Commercial Worker's Union of Africa. I 1920 ledte han en havnearbejderstrejke, der medførte, at han blev truet med deportation. Fra 1921 til 1929 var Kadalie den stærke leder af ICU. Under hans formandskab nåede ICU op på over 100.000 medlemmer, og den udgav med succes bladet Worker's Herald.

Kadalie's reformistiske holdninger førte til et voksende modsætningsforhold til kommunisterne i ICU. Kadalie gennemtrumfede i 1926 en udrensning af CPSA-medlemmer i ICU's ledelse. Årene herefter var ICU - foruden økonomiske problemer - præget af politisk stagnation. ICU fik heller ikke den ønskede anerkendelse fra de hvide fagforeninger. I 1929 trådte Kadalie tilbage som formand for ICU. Han organiserede i 1930 en generalstrejke i East London. Det indbragte ham to måneders fængsel. Kadalie fortsatte sine aktiviteter, nu i ANC, hvor han stod i spidsen for en protestkampagne mod Hertzog's Bills i 1935-36.

Clements Kadalie var en radikal leder med organisatoriske evner, men hans indsats hæmmedes af hans placering mellem de revolutionære kræfter i fagbevægelsen og de borgerligt-liberale, for hvem han var for radikal. Kadalie døde i 1951 i East London.

Man kan spørge, om der i Sydafrika på dette tidlige stadie af frihedskampen overhovedet var muligheder for fagforeningsdannelse, som den kendes fra udviklede kapitalistiske samfund. Kun en mindre del af den sydafrikanske befolkning var absorberet i den industrielle arbejdsstyrke og den faglige styrkeposition blev svækket af en stor, relativt let tilgængelig arbejdskraftsreserve. Helt afgørende var det, at det store flertal af afrikanske arbejdere var egentlige migrantarbejdere i den forstand, at de kunne supplere deres arbejds løn med subsidier fra stamme/familiebrug og således ikke var afhængige af at sælge deres arbejdskraft til en løn, der dækkede leveomkostningerne.

I periodens begyndelse eksisterede kun ganske få storindustrier, der kunne danne basis for industrielt organiserede fagforeninger.

Imidlertid var en sort arbejderklasse trods alt under udvikling. En vis organisationsbevidsthed og modstandsvilje var også tilstede, hvilket arbejdskampene i perioden efter 1. verdenskrig og ICU's store medlemsskare vidner om.

Desværre viste antallet af medlemmer sig mindre virtigt i forhold til ledelsens manglende aktionsevne overfor de konkrete mål. ICU kunne ikke få succes pga. sin manglende evne til at konfrontere statsmagten.

Som en naturlig følge af adskillelsespolitikken var mange af ICU's krav bredt politiske. ANC var på dette tidspunkt, på trods af en fornuftig holdning til enhed og bredde i det politiske arbejde, i nogen grad småborgerligt orienteret og beskæftigede sig mest med elitære spørgsmål. Det var medvirkende til, at ICU udvikledes mere som en bred folkebevægelse end som et fagforbund og til, at man ikke samtidigt udviklede en strategi for faglig kamp som grundlag for en gennemførelse af de politiske mål.

ICU's relativt lave prioritering af arbejdet med en hensigtsmæssig organisering af de industrielle byarbejdere afspejler måske i nogen grad det miljø, fagforbundets ledere kom fra. Mens faglige ledere i udviklede kapitalistiske lande som regel kom fra arbejderklassens egne rækker, var ICU's udvikling mindre organisk og de fleste af dens ledere kom fra det farvede og det sorte småborgerskab. Både Kadalie og ICU's Natal-leder, Champion, havde denne baggrund.

Det er nok først og fremmest heri man må søge årsagen til den destruktive personkult, der fra begyndelsen prægede fagforeningen. Lederne, især Kadalie og Champion, satte deres lid mere til personlig udstråling end til organisation og de

satte fagforeningens styrke lig med deres egen. I sammenhæng med at det store flertal af medlemmer var første-generationsarbejdere, medførte dette en tendens til at erstatte fagforeningskamp med populisme. Det medførte også en tradition, hvor personlige magtkampe kom til at spille en dominerende rolle og i talrige tilfælde medførte det, at lederne behandlede fagorganisationens midler som deres personlige ejendom.

I sine erindringer giver Clements Kadalie følgende tre forklaringer på forbundets opløsning: For det første var det organiseret efter samme model som de tidligere britiske fagforbund, f.eks. "Grand National Consolidated Trades Union" og fik således hurtigt en forældet struktur. For det andet bestod de fleste af forbundets lokale sekretærer af lærere, der var søgt til ICU på grund af den højere løn her. De havde ingen faglig eller politisk erfaring og nogle af dem blev hurtigt korrupte på grund af deres mangel på moral. Endelig er Kadalie overbevist om, at organisationen kunne have undgået skibbrud, hvis den engelske fagbevægelse havde hjulpet med en klogere og mere erfarende rådgiver end tilfældet var.

Adskillige historikere har betragtet ICU gennem stærkt kritiske briller. Der er intet grundlag for at betragte ICU som blot en fiasko og en fejltagelse.

ICU's bidrag til den sydafrikanske arbejderklassens historie betød, at hundreder tusinde sorte arbejdere fik faglige kamperfaringer og at fagforeningen som institution vandt indpas i den fremvoksende industriarbejderklassens bevidsthed og udviklede traditioner for mere disciplinerede modstandsformer. De kadrer, som havde virket i ICU, forsvandt ikke bare. De førte deres erfaringer med sig over i senere fagforeningsdannelse.

5. Industrialiseringen og den sorte arbejderklasse

Industrialiseringens gennembrud

Den sydafrikanske fremstillingsindustri oplevede sin første egentlige vækstperiode under første verdenskrig, hvor importen af forskellige komsumvarer var umulig. Fra 1915/16 voksede antallet af fremstillingsvirksomheder fra 3.638 til 6.645 i 1929/30. Den sekundære industri nød godt af Pagtregeringens bevidste udvikling af den nationale kapitalens muligheder efter 1924, bl.a. gennem politisk bestemte overførsler fra minekapitalens overskud og gennem en protektionistisk handelspolitik.

I 30'erne og 40'erne voksede den sydafrikanske økonomi kraftigt og der skete store ændringer i produktionsstrukturen: fra afhængighed af landbrugs- og mineral-eksport til industrialisering. Økonomien ekspanderede gennem to næsten sammenhængende vækstperioder; den første 1933-1939 blev accelereret af stigende guldpriser, efter at Sydafrika var "gået fra guldet" i december 1932. Den anden blev stimuleret af krigstidsproduktionen 1940-1946. På 14 år steg nationalindkomsten fra £ 237 mio. til £ 704 mio. og antallet af fremstillingsvirksomheder steg fra cirka 6.500 i 1932 til ca. 10.000 i 1946. Bruttoværdien af deres produktion steg med 140% i den første vækstperiode og med yderligere 141% i løbet af krigsårene.

Udviklinger i den sorte arbejderklasse

Virkningen af denne udvikling på den afrikanske befolkning var markant. Den afrikanske bybefolkning tredobledes i perioden 1921-46. I 1946 levede ca. en ud af fire afrikanere forholdsvis fast i byområderne. Heraf var en stigende andel kvinder. 1921 var en femtedel af den afrikanske bybefolkning kvinder, i 1946 en trediedel.

Alene i tiden fra 1933 til 1939 var der en tilgang på 240.000 afrikanere til den industrielle arbejdsstyrke og den samlede afrikanske tilgang til arbejdsmarkedet, inklusive handel og service, er blevet anslået til cirka 400.000 eller næsten en fordobling i denne korte periode.

I tiden 1940-46 voksede den industrielle arbejdsstyrke med endnu 115.000 afrikanske arbejdere.

Mens andelen af migrantarbejdere i fremstillingsindustrien var lille og blev stadig mindre, var migrantarbejdet fortsat næsten enerådende i mineindustrien.

Udviklingen af en større gruppe halvfaglærte afrikanske arbejdere medvirkede til skabelsen af en hastigt voksende permanent byarbejderklasse, der ofte tog familien med til byerne. Denne gruppe blev kernen i de nye afrikanske fagforeningsdannelse. De var tvunget til at leve af deres arbejds løn. De var sværere at erstatte og kunne ikke så let uden videre fyres og de var derfor nemmere og mere stabile at organisere.

Afrikanske industrielle branchefagforeninger fra 1927

De første industrielle branchefagforeninger blev organiseret af kommunisterne Weinbren og Thebidi fra 1927. Det var i første omgang vaskeriarbejdernes (Laundry Workers Union), bagerne (Native Bakers Union), beklædningsarbejderne (Native Clothing Workers Union) og madras- og møbelarbejderne (Native Mattress and Furniture Workers Union). De fleste af dem var parallel-fagforeninger, hvilket vil sige, at de var organiseret i en vis sammenhæng med tilsvarende registrerede (hvide) fagforeninger.

Mange af initiativtagerne var folk, der havde siddet i ledende funktioner i ICU indtil Kadalies korstog mod kommunisterne. Johannesburgafdelingen af ICU, der repræsenterede netop de industriarbejdere, som ICU som landsorganisation havde vist sig ude af stand til at organisere, forsøgte at modsætte sig udelukkelsen af kommunisterne og valgte Johannes Nkosi, der var CPSA-medlem, til formand. I begyndelsen fungerede det kommunistiske partis kontor i Fox Street, Ferreirastown, som hovedkvarter for de nye fagforeninger. Med fagforeningsmøder, socialistisk aftenskole og andre aktiviteter blev det mødested for hundredevis af Johannesburgs sorte, hvoraf kun en mindre del var partimedlemmer.

Den 25. marts 1928 dannedes den sorte fagforeningssammenslutning, Federation of South African Non-European Trade Unions (FNETU) på et møde med repræsentanter for 10.000 arbejdere fra vaskeriarbejdernes, tekstilarbejdernes, bagerne, chaufføremes og mekanikernes fagforeninger. Mødet blev ledet af W. H. Andrews. Weinbren blev valgt til præsident for det nye fagforbund, Moses Kotane til vicepræsident, Thibedi til organisationssekretær og La Guma til generalsekretær. La Guma blev anset som en af CPSA's førende teoretikere. Han gik stærkt ind for tesen om en "Black Republic" eller "Native Republic", der nok kan ses som et første

skridt i udviklingen af partiets senere teori om indre kolonialisme og revolution i to faser. "Native Republic"-teorien blev til tider gennemsat på en sekterisk måde og skabte gnidninger i partiet, hvor for eksempel Bunting i modsætning til La Guma gik ind for fortsatte forsøg på at søge samarbejde med den hvide arbejderklasse også efter, at det havde vist sig umuligt at skabe en tværracial fagbevægelse.

Mens ICU havde været ude af stand til at skelne mellem politisk- og faglig kamp, tog FNETU udgangspunkt i krav, der naturligt udsprang af den faglige magtbase f.eks. om 48 timers arbejdsuge. Der blev ikke i første omgang stillet specifikke krav om afskaffelse af "colour bar" eller om lige muligheder i job og uddannelse, for som Roux argumenterede på Kominterns sjette verdenskongres i Moskva i august 1928: "Det er mere konstruktivt at fremdrage enheden mellem alle arbejdere mod kapitalismen end at afsløre de hvide arbejderes snylter-rolle."

Slutningen af tyverne prægedes af en del arbejdsnedlæggelser. I 1927 blev 4.418 sorte registreret som strejkende og for 1928 var tallet 5.074. Strejkerne var ofte svar på fyring af fagforeningsmedlemmer eller forsøg på at hæve de lovbestemte lønninger, der var fastlagt af det statslige "Wage Board", kontoret for lønfastsættelse. En del af arbejdskampene endte med sejr. Vaskeriarbejdere fik i maj 1928 en fyret kollega genansat trods politiindsats, og næsten samtidigt gennemtvang tekstilarbejdere et krav om helligdagsbetaling. I september 1928 kæmpede møbel- og madrasarbejdere en almen lønforhøjelse igennem, og i oktober kapitulerede arbejdsgivere i møbelbranchen for et krav om overtidsbetaling. De halvfaglærte sortes pressionsmuligheder blev styrket af en relativt gunstig beskæftigelsessituation indtil verdenskrisen slog igennem.

Fagforeningsdannelsen i denne periode er blevet kaldt "New Unionism" og det er et karakteristisk træk ved denne epoke, at arbejdere af forskellig race i mange sektorer i den sekundære industri udførte de samme jobs. Dette burde have givet muligheder for fælles tværracial aktion og det er der da også eksempler på. I maj 1928 strejkede 400 hvide arbejdere (de fleste kvinder) på tre tekstilfabrikker for genansættelse af nogle fyrede arbejdskammerater. Afrikanske tekstilarbejdere fra "Native Clothing Workers Union" sluttede solidarisk op om strejken, der sluttede med genansættelse. Desværre glemte de hvide arbejdere at gøre gengæld, da de sorte tekstilarbejdere på de samme fabrikker kort tid senere måtte i strejke i et tilsvarende spørgsmål. Efter denne strejke blev fagforeningens ledere, Gana Makabeni og Thebidi, sigtet under Riotous Assemblies Act og 75 af de strejkende afrikanere blev sigtet under Masters and Servants Act og idømt 10 dages fængsel. En ganske tilsvarende situation opstod i 1929, hvor en aftale blev truffet mellem

sorte møbelarbejdere og deres hvide kolleger. I oktober gik 200 af de afrikanske og farvede arbejdere i strejke, men de hvide fungerede videre som strejkebrydere. Den hvide fagforeningsledelse trådte dog tilbage i protest mod dette. Der er eksempler på solidaritet, som den hvide læder- tekstil- og møbelfagforening droppede sin "colour bar" lønbeskyttelse overfor farvede og indere. Visse hvide fagforeninger afholdt fællesmøder med deres sorte parallelorganisationer og vaskeriarbejderne under Weinbrens ledelse lavede en fælles ledelse (Joint Executive Committee). Der fandtes også stadig egentlige tværraciale fagforeninger i Cape-området.

Resterne af Kadalies fagforeningskompleks i Cape-området havde omgrupperet sig i "Industrial and Commercial Workers' Federation", en sammenslutning af afrikanske og farvede fagforeninger modsat det oprindelige ICU, der bestod af individuelle medlemmer. I juni 1930 opnåede man tilknytning til den blandede fagforeningssammenslutning "Federation of Labour Unions, Cape Province" (dannet i 1913), der bestod af hvide og farvede fagforeninger. "The Cape Federation" indkaldte i oktober samme år til en landsdækkende faglig konference omfattende alle racer. Den nordligt baserede hvide landsorganisation "South African Trades Council" udtalte i denne forbindelse sin fordømmelse af racediskrimineringen, men begrænsede sine invitationer til konferencen til registrerede fagforeninger og forsøgte således at udelukke FNETU og de endnu eksisterende fraktioner af ICU.

Af de 86 delegerede fra Cape-provinsen var 42 farvede eller afrikanere, men alle 34 delegerede fra Transvaal og fra SATUC's registrerede fagforeninger var hvide på nær den kommunistiske skrædder John Gomas. Fra Natal, Oranje og de nordligste områder mødte ingen delegerede. Repræsentanterne fra Cape pressede SATUC-lederne for at få skabt et nationalt fagforeningscenter, der skulle gå ind for lige muligheder og fjernelsen af "colour bar" i Transvaal. På trods af SATUC-talsmændenes opfordring til at "lade racespørgsmålet ligge", endte konferencen med etableringen af "South African Trades and Labour Council" (SATLC), en ny landsorganisation, der påtog sig at "fremme alle organiserede arbejderes interesser". Fagforeningerne nordfra var for første gang blevet tvunget til at tillade afrikanske medlemsorganisationer. En afrikaner og to farvede blev valgt til et nationalt råd på 18 medlemmer.

Nogle af kommunisterne var skeptiske. Solly Sachs troede ikke på, at hvide fagforeningsledere, der var "korrumpet med reformisme, social chauvinisme og classesamarbejdsholdninger", ville udkæmpe solidariske lønkampe. Han argumenterede: "Lad os gå i gang med at bygge en rigtig fagbevægelse". Også James Shuba, leder af vaskeriarbejderne i Cape, argumenterede på FNETU's vegne for denne

linie. Partiet betragtede dog konferencens resultater som et fremskridt og opfordrede til opbygningen af fagforeninger blandt de uorganiserede og til, at de knyttedes til SATLC.

På intet tidspunkt var mere end seks afrikanske fagforeninger tilsluttet SATLC. På årskonferencen i 1935 afvistes en opfordring til at åbne for afrikanske medlemmer i tværraciale fagforeninger. Diskrimineret og skubbet i baggrunden af de hvide ledere og udelukket fra at bruge deres eget sprog på konferencerne, valgte de afrikanske fagforeninger i Rand at arbejde for sig selv.

Verdenskrise og kommunistiske fejlgreb

I løbet af 1931 faldt den sorte fagbevægelse imidlertid stort set sammen. Dette skyldtes i høj grad den kapitalistiske verdenskrise, der ramte Sydafrika hårdt. En mere prekær årsag var den venstre-sekteriske kurs, som Sydafrikas kommunistiske parti i en kortere periode bevægede sig ind på under ledelse af blandt andre Wolton og Bach.

ICU gik i opløsning omkring 1930, men lave lønninger, slum og nyskabte forventninger om forbedringer førte til en bølge af militante strejker og aktioner.

I 1930 modtog partiet et dokument fra Kominterns eksekutivkomite, der angreb "reformistiske elementer" i partiledelsen. Disse anklagedes for ikke at have forstået tesen om en "uafhængig indfødt republik" og de hvide medlemmer beskyldtes for ikke at have kastet deres "hvide chauvinisme" overbord. Brevet fra EKKI blev offentliggjort i partiets blad "Umsebenzi", og den 4. september 1931 ekskluderede forretningsudvalget en række ledende medlemmer, derunder W.H. Andrews, C. Taylor, E.S. Sachs, S.P. Bunting og B. Weinbren. Andre eksklusioner fulgte senere. Nogle år senere erkendte partiet, at denne udrensning havde været både vilkårlig og udemokratisk og havde tilføjet partiets arbejde store skader. I 1938 blev W.H. Andrews, sammen med andre, genoptaget i partiet og senere valgt til partiformand. Den indre uro i Sydafrikas kommunistiske parti ødelagde mange af partiets faglige positioner og svækkede alvorligt arbejderbevægelsen 30'erne igennem.

Nye forbundsannelser

To fagforeninger overlevede verdenskrisen 1929-33: vaskeriarbejdernes (Native Laundry Workers Union) og beklædningsarbejdernes (Native Clothing Workers Union) og ud fra dem udvikledes i løbet af 30'erne to forskellige fagforbund.

Laundry Workers Union brød med det kommunistiske parti og reorganiseredes under ledelse af den hvide trotskist Max Gordon fra 1935. Han stod også i spidsen for reorganiseringen af bagernes og trykkeriarbejdernes fagforeninger og for dannelsen af fagforeninger for butikspersonale og lagerarbejdere. I 1938 skabtes på denne baggrund et koordinerende organ, Joint Committee of African Trade Unions, der i 1939 var vokset til at omfatte 20 fagforeninger med ca. 25.000 medlemmer. Det var 6/7-dele af alle fagorganiserede i Johannesburg-området.

Den anden større fagforening, som overlevede verdenskrisen, Native Clothing Workers Union, blev ledet af en tidligere ICU-funktionær, Gana Makabeni. Også denne fagforening brød med kommunistpartiet efter dettes sekteriske fejlgreb. Clothing Workers Union blev kernen i 30'ernes anden forbundsannelse, der var helt under sort ledelse. I denne samledes tobaksarbejdere, cykel- og møbelarbejdere, læder- og metalarbejdere samt bygnings- og rearbejdere. Ud af disse fagforeninger skabtes Coordinating Committee of African Trade Unions, der i 1940 havde 2.672 medlemmer.

Det blev i 1938 forsøgt at sammenslutte Makabenis forbundsannelse med fagforeningerne under Gordon's Joint Committee, men dette viste sig uholdbart, da

Gordon fastholdt sin lederposition i fagbevægelsen. De mest betydningsfulde sorte ledere (blandt andre Makabeni og J.F. Mackay) ønskede nok hvide som rådgivere, men ikke som formænd eller generalsekretærer i den sorte fagbevægelse.

Anerkendelseskampen i 30'erne

De afrikanske fagforeningers største svaghed var, at de var udelukket fra på lovlig vis at føre kollektive forhandlinger og at benytte sig af strejken som våben. Det samlede antal strejker steg fra 12 i 1934 til 34 i 1937, og ud af 5.900 strejkende dette år var 4.800 sorte. Max Gordons fagforeninger var involveret i illegale strejker på vaskeriområdet i 1936, men i perioden fra 1937 til 1939 brugte man stort set ikke strejken som pressionsmiddel. Som følge heraf var lønstigningerne for de sorte arbejdere små 30'erne igennem. Gennem det statslige Wage Board, der fastsatte lønnen for sorte arbejdere, blev der alligevel vundet mindre lønstigninger. Det hvide undertrykkelsesapparat var endnu ikke så velkoordineret som idag.

Ansvar for det sorte arbejdsmarked i byområderne var delt mellem Department of Labour og Department of Native Affairs, og i modsætning til tiden efter den erklærede apartheidens indførelse i 1948 var Department of Labour til at snakke med, også for ikke-registrerede fagforeninger. Denne mere liberale holdning fra United Party-regeringen var måske udtryk for, at fagbevægelsen på det tidspunkt ikke betragtedes som en umiddelbar politisk trussel. Det er veldokumenteret, at flere af formændene for det statslige Wage Board, for eksempel F.A. Lucas og Frank McGregor, var positivt indstillet overfor et tæt samarbejde med økonomistiske, ikke-revolutionære sorte fagforeninger. Det er endda blevet hævdet, at loven fra 1925 til fastsættelse af lønninger stimulerede de nye fagforeninger. Loven blev lavet for at motivere arbejdsgiverne til at ansætte hvide arbejdere ved at fastsætte samme løn for hvide og sorte i bestemte brancher, men de sorte arbejdere, der trods alt fortsat var beskæftiget på disse områder, havde altså fordel af det: f.eks. i vaskeribranchen og i andre jobs, hvor arbejdet var hårdt og beskidt og derfor upopulært blandt hvide. Efter at denne utilsigtede følgevirkning af lovens administration blev klar, indførte Wage Board en mere differentieret lønfastsættelse, der fastholdt lave løn på arbejdsfelter, hvor man skønnede at fortrinsvis sorte ville være beskæftiget.

Før fastlæggelsen af mindstelønnen for de forskellige beskæftigelsesområder afholdt Wage Board møder i de industrielle centre, hvor repræsentanter for de sorte arbejdere og for arbejdsgiverne kunne forelægge deres indstillinger. De nye fagforeninger udnyttede dette apparat og fremstod derved ofte direkte som ar-

bejdernes talsmænd over for myndighederne, selv om der slet ikke var tale om en anerkendt forhandlingsret. I mange situationer var ulovlige strejker den eneste mulighed for at få arbejdsgiverne til at udbetale den lovfastsatte mindsteløn.

På trods af uoverenstemmelser voksede den sorte fagbevægelse. Makabeni rapporterede i november 1939, at 11 ud af 18 fagforeninger i Rand-området var tilsluttet koordinationskomiteen. Efterhånden som fagforeningsbevægelsen opnåede en vis styrke i slutningen af 30'erne, rejstes kravet mere offensivt om en anerkendelse af de sorte fagforeninger under Industrial Conciliations Acts bestemmelser og om forhandlingsret på lige fod med den hvide fagbevægelse, bl.a. som reaktion på det problematiske ligelønsspørgsmål. Allerede fra sin stiftende konference i 1925 var det hvide fagforbund SATUC principielt gået ind for dette krav og denne beslutning blev fornyet på konferencer i januar 1929 og november 1930.

Omvendt steg frygten i den hvide lejr over de politiske og økonomiske følger af kravets gennemførelse. Argumentationen gik på, at de indfødte endnu ikke var nået et tilstrækkeligt højt udviklingsniveau til at få fulde fagforeningsrettigheder. Den hvide arbejdsminister Hofmeyr udtrykte åbent regeringens anerkendelsestanker i forbindelse med fremlæggelse af forslag til en ny arbejdsmarkedslovgivning i 1937: "... at give den sorte arbejder og staten beskyttelse imod skrupelløse personer, der udnytter de sortes organisationer til egen fordel og hvis undergravende indflydelse er til skade for europæere og indfødte." De sorte måtte beskyttes mod sig selv.

I 1939 fremsendte regeringen forslag om en meget begrænset anerkendelse af sorte fagforeninger til hvide fagforeningsledere og parlamentsmedlemmer. De blev mødt med skepsis fra den sorte fagbevægelse, der ønskede fuld anerkendelse, og da Chamber of Mines vendte sig skarpt imod selv en stærkt kontrolleret anerkendelse, blev sagen droppet.

Ligelønsproblemet

Spørgsmålet om ligeløn mellem sorte og hvide arbejdere skabte 30'erne igennem en del diskussion i og udenfor den sorte fagbevægelse. TCL foreslog i 1934 en mindsteløn på 10 sh. om dagen for alle arbejdere og fra 1937 anbefalede den nye arbejdsmarkedslovgivning (Wage Act og Industrial Conciliation Act) lige løn for lige arbejde og kontorerne for lønfastlæggelse måtte ikke diskriminere på grund af race og farve i faglærte jobs. Dette skete for at hjælpe de "fattig-hvide" og var egentlig blot en viderførelse af politikken for "civiliserede lønninger". Ligeløn for-

hindrede den sorte arbejdskraft i at konkurrere på lønnen og gav reelt hvide arbejdere monopol på faglært arbejde.

Kommunistpartiet fandt det på denne baggrund nødvendigt, "som en midlertidig praktisk forholdsregel", at foreslå en differentieret daglig mindsteløn på 10 sh. for hvide og 5 sh. for afrikanere. På SATLC's årskonference i 1937 fulgtes denne linie, men med en foreslået mindsteløn for afrikanere på 7 sh. 6 d. Kommunisten Moses Kotane udtalte: "... misbruget af det socialistiske ligelønskrav umuliggør enhed mellem sorte og hvide. Personligt synes jeg, at hvis den eneste mulighed for at opnå faglærte færdigheder er at underbyde de hvide lønstandarder, så lad os gøre det."

Nedgangstendenser

Det ser ud, som om regeringen fra 1939 betragtede den sorte fagbevægelse som en reel politisk trussel. Undtagelsesbestemmelserne efter krigsudbruddet gav regeringen vidtgående beføjelser til at internere undergravende elementer. Man lovede at respektere lovlig fagforeningsvirksomhed, men fra maj 1940 blev Max Gordon holdt indespærret i Ganspan Internment Camp, angiveligt fordi han var kommunist og havde brugt fagbevægelsen til at sprede kommunistisk propaganda. Fagforbundet begyndte at gå i opløsning. En del foreninger brød ud af Joint Committee. I 1941 var der syv fagforeninger tilbage med følgende medlemsfordeling:

Laundry Workers Union	1.500
Commercial and Distributive W.U.	5.500
Bakers Industrial Workers Union	900
Dairy Workers Union	750
Printing Workers Union	150
S.A. Chemical Workers Union	900
<u>General Workers Union</u>	<u>6.000</u>
Medlemmer ialt	15.700

Også de største af fagforeningerne i Joint Committee, der var under sort ledelse brød nu med Gordon under ledelse af Daniel Koza; derunder African Commercial and Distributive Workers Union og African General Workers Union. I november 1941 afholdtes en konference under ledelse af Moses Kotane, hvor resterne af Joint Committee i fællesskab med Coordination Committee og nogle uafhængige fagforeninger dannede det nye sorte fagforbund Council of Non-European Trade Unions (CNETU), med Makabeni som præsident og Daniel Tloome som vicepræsident.

6. CNETU og fyrrernes strejkebevægelse

Fra fagforeningsdannelse til massestrejke

Den sorte fagforeningsdannelse var vokset kraftigt i 30'erne, og efter en kort nedgangsperiode oplevede fagbevægelsen en nærmest eksplosiv tilgang i den første halvdel af fyrrerne. På trods af manglende anerkendelse og mange former for mere uofficiel chikane kunne fyrrernes store faglige landsorganisation for sorte arbejdere, "Council of Non-European Trade Unions" (CNETU), i midten af 1945 hævde et medlemstal på 158.000, samlet i 119 fagforeninger. Det var mere end 40 % af de ca. 390.000 afrikanere, der var beskæftiget i handel og fremstillingsvirksomhed. Dertil kom flere mindre fagforeningsdannelse. Alene i Witwatersrand steg antallet af fagforeninger fra tyve med ialt 23.000 medlemmer i 1940 til halvtreds med 80.000 medlemmer i 1945. I Cape og Natal var de afrikanske fagforeninger for det meste organiseret som parallelfagforeninger til den hvide fagbevægelse, og mange afrikanere var medlemmer af blandede og farvede fagforeninger. Igennem første halvdel af fyrrerne ændredes fagbevægelsens holdning og taktik i klar militant retning. I tiårsperioden 1930-39 strejkede ialt 26.254 sorte med et totalt tab af 71.078 arbejdsdage til følge. I seksårsperioden 1940-45 strejkede 52.395 svarende til et tab af 220.205 arbejdsdage.

Strejkebølgen i 1942

Den mest markante samlede strejkebølge under krigen fandt sted i december 1942. Den inddrog over 8.000 arbejdere fra flere forskellige industrigrene i Witwatersrand. Det var den mest omfattende konflikt på det sorte arbejdsmarked i tiden mellem de to minestrejker i 1920 og 1946:

Arbejdskampe i Witwatersrand september 1942 til februar 1943:

14.9.	400 strejker i sukkerindustrien i Johannesburg
20.10.	600 jernbanearbejdere strejker i Kazerne
1.12.	1.400 mejeriarbejdere strejker
8.12.	2.000 kommunalt ansatte strejker
9.12.	500 i strejke ved Van Beek compound.

14.12.	1.000 næringsmiddelarbejdere i strejke 800 bygningsarbejdere i strejke 150 mineralvandsarbejdere i strejke
17.12.	900 næringsmiddelarbejdere i strejke
28.12.	Kommunalarbejdere i lønprotester - 17 dræbt
7.1.	500 minearbejdere fra Langlaangte compound i strejke
16.1.	60 arbejdere i sultestrejke på Rosherville kraftværket

Strejkerne var i høj grad fremprovokeret af den statslige Wage Board politik. Krigstidens vigtigste Wage Board undersøgelse fandt sted fra midt i 1941 og omfattede 47.000 ufaglærte sorte i fremstillingsindustrien i Pretoria og Witwatersrand. Dens resultat blev Lønfastsættelse nr. 105 ("Wage determination no. 105"), der trådte i kraft i november 1942 og som fastsatte en ugentlig minimumsløn på 25 shilling. Dette var næsten det dobbelte af minearbejdernes gennemsnitsløn, og udtrykte i virkeligheden en vis anerkendelse af den fastboende halvaglærte byarbejderstyrkes øgede betydning. Lønfastsættelsen afspejlede også en erkendelse af, at krigstidsinflationen havde undermineret reallønnen yderligere, men den levede ikke op til den grænse på 37 sh. 6 d. om ugen, som Smit-rapporten i slutningen af 1942 fastslog som de minimale leveomkostninger for en afrikansk familie. Mange af strejkerne havde udgangspunkt i denne alt for lave lønfastsættelse, der for flere af de strejkende grupper var lavere end den løn, de oppebar i forvejen.

Strejkerne medførte lønforbedringer for mange grupper. Hovedårsagen til strejkesejrene var nok krigstidens mangel på halvaglært arbejdskraft, men også de mere militante og disciplinerede aktionsmetoder spillede en rolle, f.eks. fysiske blokader. Nærings- og mejeriarbejderne patruljerede foran arbejdspladserne bevæbnede med kæppe, planker og knojern. Teglværksarbejderne omringede deres fabrik ottehundrede mand stærk. Lastbiler, der forsøgte at afhente mursten, blev standset med stenkast.

Strejkebølgen førte dog øjeblikkeligt til statslig indgriben over for fagbevægelsen. Indførelsen af en krigstidsbestemmelse: "War Measure no. 145", i december 1942 kriminaliserede yderligere afrikanske strejker og muliggjorde hårde sanktioner. Uoverensstemmelser skulle nu underkastes en voldgift, og inden for ti dage herefter skulle strejkende afrikanere stilles for en domstol. På trods af klare instruktioner om at retsforfølge strejkende så hårdt og omfattende som muligt, med mulighed for bøder på £ 500 eller 3 års fængsel, var afrikanerne i tiden fra bestemmelseernes fremlæggelse og til december 1944 involveret i ca. 60 illegale strejker. Selvom fagbevægelsen blev kraftigt formanet om konsekvenserne, hvis den ikke var i stand til

at kontrollere sine medlemmer, konkluderede Department of Labours rapport for 1945, at: "Afrikanerne tager ingen hensyn til krigsbestemmelse nr. 145".

Den nye aktive linie i fagbevægelsen betød sammen med den større forhandlingsmulighed over for Wage Board, ja, den næsten de facto anerkendelse af en sort fagbevægelse, der også blev virkningen af War Measure no. 145, at de afrikanske arbejders lønninger blev forbedret betydeligt i 1940'erne.

I perioden 1939-1940 steg lønnen for afrikanske arbejdere i den private industri med 9,8 %, mens den i de følgende seks år kunne hæves med ialt 51,8%. Ligesom det var tilfældet med de store lønstigninger afrikanerne kæmpede igennem i 1970'erne (som har mange lighedstræk med 40'erne, hvad angår faglig virksomhed), var 40'ernes lønstigninger ikke først og fremmest et udtryk for et voksende nationalprodukt. I så fald ville også perioden forud have dannet basis for langt højere lønstigninger. Beskyttet som de var af statens racebestemte arbejderundertrykkelse, havde de hvide arbejdsgivere ingen grund til at hæve lønnen, selv om deres profiler steg betragteligt. Arbejdernes kamp gennem fyrrerne er en illustration af, at alle betydelige lønstigninger for den sorte befolkning i Sydafrikas historie er opnået som resultatet af organiseret pres fra arbejderklassen i perioder med forøgede muligheder på grund af f.eks. arbejdskraftmangel.

Den uformelle forhandlingsret som mange fagforeninger tilkæmpede sig for en periode i midten af fyrrerne er veldokumenteret. Pretoria Portland Co. indgik i marts 1943 en aftale med cementarbejdernes fagforening, der omfattede møder med valg af tillidsmænd på fabrikken og reelle forhandlinger om stridsspørgsmål med fagforeningsledelsen. Tilsvarende aftaler kendes fra teglværks- og jern og metalindustrien samt el-værkerne.

En strejkebølge som i 1942 blev ikke gentaget, men talrige arbejdskampe i fremstillingsindustrien fandt sted gennem de følgende år. Som de vigtigste kan nævnes:

21.1.1944	2.300 arbejdere strejker på kraftværkerne
5.6.1944	1.100 brændselsarbejdere i strejke
7.6.1944	350 bageriarbejdere i strejke
11.9.1944	1.900 mølleriarbejdere i strejke

Strejkerne blev mødt med arrestationer og afskedigelser, men de medførte alle lønforhøjelser, ligesom transportarbejdernes strejketrussel tidligt i 1944.

De omfattende busboykotter i Alexandra i 1943 og 1944 skal også ses i sammenhæng med de sorte arbejderes kamp mod den inflationære lønuhuling.

Fagforeningsdannelse i mineindustrien

Indtil begyndelsen af 1940'erne havde den ledende afrikanske politiske organisation, African National Congress (ANC), været afvisende over for en militant linie. Den havde næsten ingen forbindelse haft til fagbevægelsen 30'erne igennem og havde mest været udtryk for det diffust organiserede sorte småborgerskabs protest.

I lang tid accepterede ANC den liberale myte om langsomt fremskridt for afrikanerne inden for systemet og individuel social mobilitet. Klassekræfternes udvikling i den sydafrikanske kapitalisme henviste denne strategi til historiens mødding.

John B. Marks

J.B. Marks blev født i 1903 i en farvet arbejderfamilie; men valgte at leve som sort afrikaner. Marks blev lærer i 1921, men snart afskediget på grund af sine politiske holdninger. I 1928 blev han medlem af det kommunistiske parti og snart sendt på skoling i Sovjetunionen. 1930-37 var han medlem af politbureauet. Marks førte i 1932 en dynamisk valgkamp op til parlamentsvalget for at afsløre de racediskriminerende valgeregler. I 1937 blev han for en kort periode ekskluderet fra partiet. I en kort periode op mod kommunistpartiets opløsning i 1950 var han medlem af centralkomiteen.

Marks blev medlem af ANC i slutningen af 20'erne og med til at opbygge ANC i Transvaal i 1930'erne. Samtidigt arbejdede han fagligt, og i 1941 stiftede han minefagforeningen African Mine Worker's Union (AMWU). Som leder af dette forbund var han centralt placeret i den store minearbejderstrejke med 70.000 strejkende i 1946. Samme år blev han medlem af ANC's nationale ledelse. Marks blev kort tid efter retsforfulgt, og i 1952 fik han forbud mod al politisk aktivitet. Med stort mod brød han dog dette forbud, og i de følgende 10 år virkede han dygtigt bag kulisserne for ANC. 1963 valgte Marks at gå i eksil i Tanzania. Han blev 1969 valgt til formand for Sydafrikas Kommunistiske Parti (SACP). J.B. Marks døde 1972.

ANC's mislykkede forsøg på at stoppe de såkaldte "Hertzog Bills", der fratog de sorte de fleste af de parlamentariske rettigheder de havde tilbage, viste behovet for udenomparlamentarisk masseaktion, og dermed startede en reorganisering af ANC, der varede fyrrerne igennem.

Fagbevægelsen havde i højere grad end ANC været parat til at sætte spørgsmålstegn ved det racistiske udbytningssystem baseret på billig sort arbejdskraft. Dermed var man i stand til at arbejde i vekselvirkning med den samfundsstrukturelle udvikling, der skabte grobund for øget afrikansk nationalisme og klassebevidsthed.

I 30'erne var landarbejderne og minearbejderne forblevet uorganiserede. Kommunisterne havde forsøgt at skabe en minearbejderfagforening, men måtte opgive selv at organisere migrantarbejderne. Partiet søgte ANC's medvirke ved to afrikanske partimedlemmer: Gaur Radebe, sekretær for "miner og beskæftigelse" i ANC's Transvaalafdeling, og Edwin Mofutsanyana, ansvarlig for arbejdsmarkedsspørgsmål i ANC's øverste ledelse. I august 1941 indkaldte ANC i Transvaal en konference med 80 delegerede fra 41 organisationer. Her besluttedes det at organisere minearbejderne både ved minerne og ved rekrutteringsområderne i reservaterne. En komité på 15 blev valgt til at opbygge African Mine Worker's Union (AMWU). Præsident blev kommunisten J.B.Marks, vicepræsident blev James Majoro, et ledende medlem af minefunktionærernes fagforening, "Native Mine Clerk's Association", der blev en del af AMWU. Minerens beboelsesområder var fra starten lukket land for fagforeningernes organisatorer, og det var især takket være individuelle kontakter mellem minearbejderne og folk fra NMCA, at medlemstallet voksede til adskillige tusinde i 1944.

Gennem systemet med migrantarbejde og compoundindkvartering kunne lønnen holdes nede eller oven i købet sænkes. Basislønnen for sorte minearbejdere var i 1890 2 sh. 6 d. pr. skift, i 1935 1 sh. 8 d. og i 1942 2 sh. I 1943 tjente 76 % af de afrikanske minearbejdere mindre end den fastsatte daglige gennemsnitsløn, der var på 2 sh. 3 3/4 d. pr. skift. Lønstigninger blev kun tilladt efter behandling af en anbefaling fra den enkelte afrikaners hvide sjakformand. Der betaltes ikke for overtid eller for sygefravær, og ud af lønnen skulle der betales for støvler, madrasser og lignende.

Lansdown Kommissionen

Fra sin oprettelse pressede AMWU på for lønstigninger overfor Chamber og Mines,

dog uden succes. Efter arbejdsnedlæggelser blandt minearbejderne i januar 1943, nedsatte regeringen i februar Lansdown Kommissionen (Witwatersrand Mine Native Wages Commission"). Den fik til opgave at undersøge minearbejdernes forhold og var tilsyneladende et brud med den hidtidige afvisning af ethvert lønkrav på dette område. AMWU opstillede en række krav, heriblandt: Almene lønstigninger, der mindst svarede til leveomkostningerne; en fast mindsteløn; total afskaffelse af compoundsystemet, af opsplitning af arbejdsstyrken efter stammetilhørsforhold og af alle begrænsninger i bevægelsesfriheden. Endeligt krævedes anerkendelse af fagforeningen.

AMWU holdt offentlige møder hver weekend i Johannesburg, hvorfra offentligheden blev gjort bekendt med minearbejdernes arbejdsforhold, og dokumentation fra disse møder blev fremlagt for kommissionen.

Lansdown Kommissionen lavede en detaljeret undersøgelse af forholdene i mineindustrien, herunder også af Chamber of Mines' argumentation der gik ud på, at industrien ikke kunne overleve uden den billige arbejdskraft og at lønningerne var fuldt ud tilstrækkelige. Kommissionen undersøgte bl.a. det supplement til arbejdslønnen, som angiveligt skulle komme fra migrantarbejdernes bindinger til reservaterne og konkluderede, at dette stort set var en myte, ikke mindst på grund af de stigende problemer i selve reservaterne i form af fattigdom, mangel på jord, underernæring og andre sundhedsproblemer.

Kommissionens rapport klargjorde, at der var et voksende negativt svælg mellem lønninger og faktiske leveomkostninger. Lansdown Kommissionens rapport mundede ud i en anbefaling til mineejerne om at give lidt højere lønninger (16 sh. om måneden), ekstra betaling for søndagsarbejde og bedre madrationer, og åbenbarede muligheder herfor ved at kortlægge minekapitalens gigantiske profitter.

Man anbefalede også "en eller anden form for kollektiv forhandling" for minearbejderne, men mente dog ikke, at afrikanerne havde nået et sådant stadie, der gjorde muligt for dem "sikkert og nyttigt at bruge fagforeningsdannelsen som et middel til at opnå fremskridt". Man mente heller ikke, at en anerkendelse af AMWU ville være i "offentlighedens interesse".

Sent i 1944 blev det klart, at hverken regeringen eller Minekammeret ville følge kommissionens anbefalinger. Lønningerne hævedes ganske lidt (til 10 sh. 10 d. om måneden) og der blev lovet overtidsbetaling. Omkostningerne blev betalt af skatteyderne i form af refusion til mineejerne af en tidligere betalt omsætningsskat.

Fra regeringens side var formålet med kommissionen først og fremmest at udsætte konfrontationen med minearbejderne længst muligt. Den samme taktik blev anvendt af regeringen i jern- og stålindustrien, hvor en Wage Board undersøgelse blev startet i juli 1943, kun for at blive indstillet et år senere.

Lansdown Kommissionens rapport blev diskuteret på AMWU's årskonference i august 1944, hvor over 700 delegerede og 1300 minearbejdere med observatørstatus deltog. ANC's præsident, medlemmer af Natives Representative Council og mange høvdinge fra rekrutteringsområderne var også tilstede. Mange af de delegerede fra minerne krævede strejkevåbnet taget i brug, men ledelsen var bange for at bryde den underforståede borgfred, der på mange måder trods alt herskede under krigen på grund af Sydafrikas krigsindsats på allieret side. Konferencen vedtog at kommissionens anbefalinger pegede i den rigtige retning, men var håbløst utilstrækkelige, og protesterede mod mineejernes forsøg på at intimidere og fyre aktive fagforeningsmedlemmer.

På trods af forfølgelse og chikane på de enkelte arbejdspladser og forsøg på infiltration voksede AMWU konstant. I august 1944 proklamerede regeringen War Measure no. 1425, der forbød forsamlinger på mere end 25 personer i mineområderne. Dette gjorde fagforeningernes arbejde betydeligt vanskeligere og skabte gradvis en mere anspændt situation. CPSA's blad "Inkululeko" beskrev regelmæssigt arrestationer af AMWU-funktionærer for brud på mødeforbudet. En ekstraordinær konference, der tog form af et massemøde i marts 1945, krævede War Measure 1425 trukket tilbage og i juni 1945 mødtes en AMWU delegation med den fungerende premierminister og andre kabinetsministre og prøvede forgæves at få tilsagn om en generel lønforhøjelse.

Minestrejken i 1946

Situationen i mineområderne tilspidsedes efterhånden. I 1945 led Sydafrika under alvorlig fødevaremangel og i juli blev madrationerne i minerne i Witwatersrand skåret ned. Frisk kød blev erstattet med dåsemad af dårlig kvalitet. AMWU's præsident advarede om, at modsætningerne ved minerne blev yderligere uddybet på grund af kvaliteten og kvantiteten af maden. Der blev dannet arbejderkomiteer omkring fødevarekrav og ved Crown minen afviste 5.000 arbejdere at tage imod den elendige mad fra minens køkken. I marts 1946 opstod der optøjer, hvor en arbejder blev dræbt og fyrre såret, da politi slog ned på en protestdemonstration ved madudleveringen i Modderfontein East Mine's beboelseskvarter. Samtidigt deltog

2.000 minearbejdere i et protestmøde mod fødevarer-situationen ved New Kleinfontein.

På AMWU's konference i april 1946 stillede de 2.000 delegerede krav om en daglig minimumsløn på 10 sh., mulighed for at bo sammen med familien, to ugers betalt ferie, en engangspensionsydelse efter femtens års arbejde på £100 og tilbagekaldelsen af War Measure 1425. Også et indirekte ønske om en erstatning af migrantarbejdet med dannelsen af en mere fastboende arbejdsstyrke kan spores i konferencens udtalelser. Officielle repræsentanter fra arbejdsministeriet og ministeriet for indfødte anliggender var til stede sammen med både uniformeret og civilklædt politi. Tilsyneladende så ingen af dem skriften på væggen på trods af, at flertallet af talerne opfordrede til storstrejke. Adskillige henvendelser fra AMWU til Chamber of Mines forblev ubesvarede, og et forsøg fra afrikanernes syv repræsentanter i parlamentet på at få samtaler med premierministeren og arbejdsministeren viste sig nyttesløse.

I juni 1946 besluttede Council of Non-European Trade Unions (CNETU) på sin årskonference at love fuld støtte til AMWU i tilfælde af en strejke.

Strejkens forberedelse og forløb

I august nåede utilfredsheden sit højdepunkt. Et masse-møde den 4. med 1.000 delegerede fra alle miner vedtog enstemmigt en resolution med opfordring til strejke med en uges varsel. Politispioner bevidnede senere, at Marks og andre indtrængende opfordrede de strejkende til at undgå voldsanvendelse.

Ugen op til strejken blev brugt til agitation over hele Reef-området. Det var et langt større arbejde end fagforeningens 4-5 ansatte funktionærer kunne klare. Mineskakter og compounds, der nu alle blev omgivet af pigtråd og patruljeret, var spredt over hele Witwatersrand, en strækning på over 70 kilometer, ofte i svært fremkommelige områder. Budskabet blev udbredt, men hvor mange arbejdere, der aldrig fik strejke-opfordringen, vides ikke. Deltagende fagforenings-aktivister fortæller, at AMWU's kontorer, der burde have været et center for forberedelserne, som regel var stille og forladte, fordi funktionærerne var ude i marken. Ved ugens slutning var der stadig ingen samlede planer for strejkens taktiske gennemførelse.

Strejken begyndte som vedtaget den 12. august om morgenen. Det kommunistiske partis avis "Inkululeko" anslog antallet af strejkende til 100.000, mens boeravisen

"Die Transvaaler" mente, der var tale om 50.000. De officielle statistikker siger 62.091 strejkende, og Chamber of Mines nævner, at 76.000 ud af 308.000 minearbejdere var i strejke. Af avisrapporter kan ses, at cirka 20 af Rand-områdets 45 miner blev bragt helt eller delvist til standsning, hvilket nedbragte den månedlige produktion til 1937-niveauet.

Selvom det lykkedes for mange organisatorer at komme i kontakt med minearbejderne under strejken, var situationen generelt præget af effektiv adskillelse mellem fagforeningscentret og de strejkende. Denne situation blev mere udpræget, efterhånden som flere og flere af strejkelederne blev arresteret. Måske af samme årsag er der ikke nogen af de deltagende fagforeningsfolk, der har gjort forsøg på at lave en egentlig evaluering af strejken. Ingen havde et samlet overblik.

Reaktioner og repressalier

Som det kan læses, var regeringens reaktion på strejken hurtig og voldelig. Fagbevægelsens ledere blev jaget og fængslet samtidig med, at alle compounds blev omringet. Over 1.600 bevæbnede politifolk var blevet sendt til området som forstærkning.

Et ekstraindkaldt møde for alle fagforeninger i Rand-området tirsdag den 13. august under ledelse af CNETU's Transvaal afdeling besluttede med stort flertal at udråbe generalstrejke inden for 48 timer. ANC's præsident og Transvaal- og Natalafdelingerne af den indiske bevægelse for civil ulydighed (Indian Passive Resistance Council) udtrykte fuld støtte. Mødet blev sporet af politiet, der afbrød det og arresterede AMWU's præsident Marks, der også var blevet valgt til formand for CNETU et stykke tid forinden. En fælles strejkekomite blev nedsat under ledelse af James Phillips fra beklædningsarbejdernes fagforening, men grundet omstændighederne kunne beslutningen ikke diskuteres i detaljer, og konkret planlægning af en generalstrejke blev aldrig foretaget; for eksempel var der uklarhed i fagforeningerne om, hvorvidt man skulle starte torsdag eller fredag. Forberedelserne blev yderligere besværliggjort, da politiet gennemsøgte de to trykkerier, der arbejdede for fagbevægelsen, og konfiskerede alle løbesedler. Samme dag blev alle AMWU's kontorer raseret, og ved Sub-Nigel skød politiet på strejkende, hvorved 12 blev dræbt. Minearbejdere indledte sit-down strejker nede i minerne, men blev drevet op af minegang efter minegang med knipler og geværkolber og tvunget tilbage til deres compounds. En march mod Johannesburg indledtes fra minerne West Springs, City Deep og Simmer & Jack med det formål at få foretræde for kommissæren for

indfødte anliggender (Chief Native Commissioners). Med den begrundelse, at marchen var truende og havde i sinde at angribe byen, blev den standset og spredt af politiet. Et massemøde, indkaldt af CNETU, med den hensigt at udråbe generalstrejke, blev forbudt af bystyret i Johannesburg og 600 politimænd forhindrede det i at starte.

Onsdag aften holdt den hvide fagbevægelse i Johannesburg møde om strejken. Witwatersrand afdelingen af SATLC udtrykte støtte til AMWU og foreslog øjeblikkelige forhandlinger. Man udtrykte bekymring over regeringens voldelige adfærd. En resolution blev bragt til Rand Daily Mail, men blev aldrig publiceret.

I løbet af fredag den 16. august begyndte minestrejken at falde fra hinanden, og på trods af en række spredte arbejdsnedlæggelser og protestmøder i Johannesburg kom generalstrejken aldrig igang. Strejkekomiteens formand, James Phillips, blev arresteret sammen med de fleste ledende fagforeningsfolk og mange andre progressive af alle racer. På et møde i CNETU's, af arrestationer stærkt formindskede, strejkekomite den 27. gik to fremtrædende sorte fagforeningsledere, Gana Makabeni og Daniel Koza, ind for at opløse komiteen. Da dette afvist trak de sig ud. Strejkekomiteen var hermed i praksis lammet og trådte ikke sammen igen. Et forsøg på at samle endnu et protestmøde den efterfølgende søndag samlede kun nogle få hundrede mennesker. De var i mindretal i forhold til den tilstedeværende politistyrke.

De afrikanske minearbejderes beboelsesleje viste sig endnu engang som et effektivt middel til kontrol af et socialt oprør. Isoleret, udsat for brutale politiangreb, uden ledelse og uden synlig støtte, faldt strejken sammen, og de sidste arbejdere blev tvunget tilbage til minerne den 17. august. Ofrenes officielle antal var 12 døde og 1.200 sårede.

Mandag morgen ransagede politiet CPSA's kontorer og beslaglagde alle dokumenter. Distriktsformanden, Danie du Plessies, blev arresteret. Tre dage senere blev hele distriktsledelsen sat fast, og den 26. august blev hele partiledelsen plus en række ledende fagforeningsaktivister, ialt 52 stillet for retten i Johannesburg. De blev formelt anklaget for sammensværgelse og tilskyndelse til oprør. En anklage der kunne medføre dødsstraf. Efter råd fra deres forsvarere gik de anklagede efter nogle uger ind på en juridisk aftale ("plea-bargain") og erklærede sig skyldige mod at hovedanklagen blev ophævet. De blev alle idømt bøder for anslag mod den offentlige orden (under "Riotous Assemblies Act"). Mens sagerne behandledes, udførte politiet raids mod alle partikontorer i landet, avisen The Guardian, den

antifascistiske Springbok Legion, den indiske kongres og mange andre sorte eller raceblandede organisationer. Det var til en vis grad tilståelserne af skyld, der tjente til, at legitimere disse efterfølgende repressalier, og frihedsbevægelsen har ikke senere gentaget denne prioritering af juridisk rådgivning over politisk stillingtagen. De sidste retssager blev først annulleret i 1948, men under retsforhandlingerne skabtes et net af kontakter mellem både hvide og sorte ledere fra partiet og sorte ledere fra ANC, der fik stor betydning for dannelsen af den tværraciale kongressalliance.

To dage efter konflikten skrev Rand Daily Mail:

..."Disse enfoldige folk har som leder den ubeherskede Mr. Marx* med hans absurde krav ... de har forledt de sorte til en af de tåbeligste strejker vi kan huske ... Dette er ikke en arbejdskonflikt. Det er mere som en krig ... Man kunne ikke vente andet. De indfødte ved minerne er så rå, som man finder dem noget sted i Afrika ... Hvordan kan den slags mennesker vide noget om fagforeningsprocedure og fredelig afvikling af strejker?" *En forvanskning af J.B. Marks' navn.

Den liberale engelsksprogede presse adskilte sig med denne holdning ikke synderligt fra boerpressen.

Som en efterdønning af nederlaget splittedes CNETU senere i 1946, da en gruppe under Makabenis førerskab brød ud som følge af påstået kommunistisk dominans i fagforeningen. Først i 1949 reorganiseredes fagforbundet, med kun 13 organisationer fra Witwatersrandområdet tilknyttet.

Resultater af 40'ernes faglige kampe

I forhold til de formulerede mål var 1946-strejken en fiasko. Minearbejderne blev drevet tilbage til minerne til præcis de samme arbejdsbetingelser som før. Vundne erfaringer i form af erkendelse af egen situation er svære at måle. Erfaringerne med den ikke-fulgte opfordring til generalstrejke medførte i det mindste, at senere storstrejker i Sydafrika først er blevet udråbt som sidste led i politisk og organisatorisk forberedte kampanjer. Først i 1949 kunne man igen tvinge lønstigninger igennem, og disse var mindre end det Lansdown-kommissionen havde anbefalet, og langt mindre end det fagbevægelsen havde krævet i 1946.

Strejkebevægelsens betydning rækker imidlertid langt udover de umiddelbare resultater. Den sorte arbejderklasse havde demonstreret sit kampberedskab og magt

potentiale og denne, den hidtil største strejke i Sydafrikas historie, var blevet gennemført af de migrantarbejdere, der var hjørnестenen i billig-arbejdskraft systemet. I erkendelse af deres stilling havde de leveret en større udfordring til systemet, end nogen af de politiske bevægelser hidtil havde været i stand til.

De samfundsmæssigt-strukturelle modsætninger, der havde udviklet sig i perioden 1930-45 kulminerende med strejken, og spørgsmålet om besvarelsen af kontrollen med den billige arbejdskraft blev sat i skarpt relief. Begivenhederne havde skabt angst i alle grupper i den hvide lejr, og en omgruppering af kræfterne her var sat på dagsordenen. Smuts lancerede et reformforsøg, der indebar en udvidelse af afrikanernes "sandkasseparlament" (Native Representative Council) med hensyn til medlemsantal og beføjelser (blandt andet ret til skatteopkrævning). Desuden stilledes en begrænset anerkendelse af sort fagforeningsvirksomhed i udsigt.

Spjættelserne i det hvide borgerskab trådte mere åbenlyst frem. Dilemmaet (som ikke er blevet uaktuelt i mellemtiden) var afrikanernes krav om forandring, der stod over for de hvide kapitalgruppers forskelligartede ønsker om arbejdskraftskontrol og de hvide arbejders og farmeres krav om en fortsat privilegeret tilværelse.

I 1945 havde fremstillingsindustrien, især de dele, der var under "den engelske kapital" herredømme, nået et stadie, hvor den direkte statsundertrykkelse af arbejdskraften var blevet mindre ønskelig. Den stigende kapitalintensitet rejste behovet for uddannet sort arbejdskraft, der kunne leve op til kravet om stigende produktivitet. Migrantarbejdersystemet var helt uanvendeligt for denne kapitalfraktion, der sammen med dele af regeringen, efter strejken, gik ind for at tildele den voksende arbejdsstyrke i byområderne flere rettigheder. Handelskammeret i Johannesburg gik således i offensiven for at "eliminere indgreb i det frie marked, sådan som den traditionelle holdning, der forhindrer visse dele af befolkningen i at yde deres fulde bidrag til produktiviteten".

Denne holdning blev stærkt imødegået af Minekammeret. Mineindustrien havde det stadig godt med underbetalte og statsunderkuede migrantarbejdere. I 1942 havde Smuts-regeringen nedsat Smit-komiteen, der skulle undersøge de afrikanske byarbejders forhold. Den anbefalede i sin rapport både en anerkendelse af afrikanske fagforeninger, en forberedelse af paslovenes afskaffelse og bedre uddannelse af fastboende afrikanere. United Party-regeringen var fanget mellem kravene om helt forskellige strategier over for den afrikanske befolkning, rejst af kapitalgrupper med temmelig modstridende interesser.

I 1948 foreslog en anden kommissionsbetænkning, Fagan-rapporten, at revidere grundlaget for politikken over for afrikanerne, som var blevet lagt med "the Stallart Formula" fra 1921. Den fastslog, at afrikanere skulle forlade byområderne, "når de ikke længere tjener til opfyldelsen af de hvides behov". Rapporten anbefalede migrantarbejdets nedtrapning, men dog ikke i mineindustrien og ikke ved hjælp af lovgivning eller administrative forholdsregler.

Minearbejderstrejken rettede søgelyset mod spændingerne inden for den herskende klasse. Handelsvirksomhederne og det meste af fremstillingsindustrien ønskede en stabil arbejdsstyrke og en erhvervspolitik delvist finansieret ved en højere beskatning af mineindustrien. Mineejerne ønskede (da det var politisk umuligt at sænke de hvide arbejders lønninger) en fortsættelse af migrantarbejdet og en yderligere reduktion af minebeskatningen. Begge disse opfattelser var til stede inden for United Party, og det sled partiet i stykker.

Nationalistpartiet derimod stod i 1948 forenet og uden tilsvarende problemer. Efter Nationalistpartiets opfattelse var minestrejken et direkte resultat af regeringens utilstrækkelige racepolitik, og i valgkampen i 1948 satsede partiet hårdt på racespørgsmålet. Den hårdhændede undertrykkelse af den sorte arbejderklasse var en reel fællesinteresse for de hvide farmere, de hvide arbejdere og den mindre udviklede, boer-ejede industri. Nationalistpartiets propaganda lovede en udvidelse af ejendomsretten og en begrænsning af "den engelske minekapitals dominans", og valgsejren i 1948 til koalitionen af National Party og Afrikaaner Party må ses netop som reaktionen fra de Afrikaans-talende farmere, arbejdere og kapitalister på udviklingen i den sociale formation, sådan som den blev klargjort af minestrejken. Storlandbruget, det hvide småborgerskab og Afrikaaner-kapitalen var blevet de mest bestemmende grupper i en regerende klassealliance. Den blev anført af fremtidens boer-kapitalister i det såkaldte "Reddingsdaadbond", der kom til at stå for gennemførelsen af et af de væsentlige træk i perioden efter 1948 i Sydafrika, rejsningen af afrikaaner-storkapitalen og sammensmeltningen med "den engelske kapital" til en national og international monopolkapital.

Frihedskampens nye former

Modstandskampens former blev ændret i tiden efter strejken og magtskiftet i 1948. Den brutale undertrykkelse af de sorte politiske bevægelser radikaliserede også det afrikanske og farvede småborgerskab. Dette gav sig udslag i udvandringen fra Native Representative Council, hvor de mest "respektable" afrikanere til regerin-

gens store overraskelse krævede afskaffelse af paslovene, anerkendelse af den sorte fagbevægelse og direkte afrikansk deltagelse på alle beslutningsniveauer. Statens terroristiske svar på strejken demonstrerede til fulde både utilstrækkeligheden af ANC's hidtidige arbejde inden for lovens rammer og de fysiske farer, det indebar at gå i spidsen for en fagforeningsbevægelse. Resultatet var udviklingen af ANC til en national massebevægelse, mens den rene arbejderkamp, der havde nået et højdepunkt i 1945-46, kørte på lavere blus, efterhånden som det sorte proletariats utilfredshed i stigende grad kanaliseredes ind i ANC's politiske kampagner.

Indtil op i 40'erne var der kun lidt egentligt samarbejde mellem ANC og fagbevægelsen. De var organisatorisk, ledermæssigt og medlemsmæssigt adskilt og landarbejdernes, reservatbeboernes, industriarbejdernes, migrantarbejdernes og småborgerskabets interesser kunne ikke forenes. Strukturændringerne i perioden og Malan-regeringens undertrykkelsespolitik efter minearbejderstrejken skabte nu et interessefællesskab, der var stærkere end forskellene, og gjorde det klart, at kun en samlet indsats kunne ændre forholdene. Deltagelsen i skabelsen af AMWU i 1941 havde været ANC's første skridt i denne retning, og der var stadig svære betænkeligheder over samarbejdet med kommunisterne. Først efter 1946 begyndte en fælles

Unge medlemmer i ANC krævede en mere militant linie. I april 1944 grundlagdes ANC Youth League der på mange måde fik stor betydning for ANC's udvikling fra en moderat til en radikal nationalistisk bevægelse.

ledelse at opstå, blandt andet betød undertrykkelsen af fagbevægelsen, at mange erfarne folk herfra rykkede ind på ledende poster i ANC.

Forvandlingen af ANC fra en "respektabel" politisk organisation til en kampbevægelse med masseopbakning skete ikke automatisk. En ny generation i alder og holdninger: folk som Nelson Mandela, Oliver Tambo, Duma Nokwe, Govan Mbeki og andre, dannede af radikal nationalistisk ungdomsafdeling: "Youth League" (CYL), der vandt indflydelse i organisationen og som fra 1949 prægede ANC's politiske linie sammen med kommunister fra den ældre generation som Radebe, Kotane, Mofutsanyana og Marks. CYL's indflydelse i ANC steg langsomt fra 1944 og frem, men minestrejken var en afgørende faktor i ændringen af de etablerede ANC-lederes holdning. ANC's ledelse blev udvidet i 1946 og for første gang siden 1930 blev en del kommunister indvalgt. Under CYL's og CPSA's indflydelse accepterede ledelsen efterhånden behovet for direkte handling, i første omgang i form af civil ulydighed. Samtidigt blev grundlaget lagt for et samarbejde mellem de forskellige undertrykte gruppers organisationer. Marts 1947 mødtes ledere fra ANC og den indiske kongres og undertegnede en seks-punkts overenskomst om fælles indsats for almene frihedsrettigheder og afskaffelse af alle former for diskrimination. Malan-regeringens sejr i 1948 accelererede denne proces.

På ANC's nationale konference i 1949 blev Dr. Xuma ikke genvalgt til præsident. I stedet valgtes CYL's kandidat Dr. Moroka, og ANC vedtog det skelsættende dokument "Programme of Action", der blev basis for ANC's politik i 1950'erne. Programmet afviser hvid ledelse af den afrikanske frihedskamp og fastslår retten til selvforsvar. Det fastlagde en taktik, der gik ind for skabelse af massemobilisering gennem civil ulydighed, boykot af diskriminerende institutioner og strejker.

Karakteristisk for 40'erne som helhed er altså en omfattende proletarisering af den afrikanske befolkning, der gradvist medførte en øget klassebevidsthed. Den nye afrikanske arbejderklasse satte spørgsmålstejn ved udbyttersystemet, kulminerede med minearbejderstrejken i 1946 - den hidtil alvorligste udfordring for systemet.

Efter 1946 blev den proletariske opposition en del af kongresbevægelsen, i første omgang gennem ANC, der selv blev forandret af denne nye klassebasis, således at den ved 50'ernes begyndelse havde fået en noget anden karakter. Også Youth League modnedes i processen. CYL's oprindelige sekteriske "afrikanisme" og snævre nationalisme, som kan læses ud af det oprindelige CYL-manifest, var meget forskellige fra det endelige resultat af ANC's omstilling, nemlig Frihedserklæringen ("Freedom Charter") fra 1955.

Aktionsprogram

Erklæring om den politik, der vedtoges ved ANC's årlige konference 17. december 1949.

De fundamentale principper for ANC's handlingsprogram er inspireret af ønsket om at opnå national frihed. Med national frihed mener vi frihed fra hvidt overherredømme og opnåelsen af politisk uafhængighed. Det medfører afvisning af begreber som opdeling, apartheid, formynderskab, eller hvidt lederskab som på den ene eller anden måde er motiveret af ideen om hvidt overherredømme og de hvides beherskelse af de sorte. Som alle andre folk forlanger det afrikanske retten til selvbestemmelse.

Med dette formål for øje og i lyset af disse principper forlanger vi og vil fortsætte med at kæmpe for de politiske rettigheder, der er opstillet på side 8 i vor "Bill of Rights" (erklæring om rettigheder) og som er:

1. Retten til en direkte repræsentation i alle landets styrende forsamlinger, nationale, provinsielle og lokale; vi går ind for afskaffelsen af alle specielle institutioner eller organer særligt oprettet for afrikanere, nemlig repræsentative råd, og den nuværende form for parlamentarisk repræsentation.

2. For at nå disse mål foreslås følgende handlingsprogram:

a. skabelsen af et nationalt fond til finansiering af kampen for national befrielse;

b. oprettelsen af en komité til udformningen af en appel om bidrag til fonden og til at formulere måder og midler derfor;

c. regelmæssig udsendelse af propagandamateriale gennem:

I. pressen, flyveblade eller andre former for udbredelse af vore ideer i den hensigt at højne niveauet i den politiske og nationale bevidsthed;

II. oprettelse af en national presse.

3. Udnævnelsen af et aktionsråd, hvis funktion bør være, med styrke og bestemthed at virkeliggøre handlingsprogrammet. Det bør ligge inden for aktionsrådets kompetence at realisere vor beslutning om at arbejde for:

- a. afskaffelsen af alle specielle politiske institutioner, som vi anerkender en boykot af, en kampagne for at undervise vort folk om dette spørgsmål og desuden at bruge følgende våben: øjeblikkelig og aktiv boykot, strejke, civil ulydighed, ikke-samarbejde og tilsvarende midler, der kan fremme opfyldelsen af vore ønsker;
- b. forberedelse til og planlægning af en éndags national arbejdsnedlæggelse som udtryk for protest mod regeringens reaktionære politik.

4. Økonomi

- a. Oprettelsen af handels-, industri-, transport- og andre foretagender i både by- og landområder;
- b. Konsolidering af arbejdernes faglige organisation for at forbedre deres levestandard.
- c. Instruktionerne indeholdt i a. skal udsendes til provinskongresserne, så de kan studere de økonomiske og sociale forhold i reserverterne og andre afrikanske bebyggelser, og udforme måder og planer for deres udvikling, samt arbejde for oprettelsen af industrier og andre foretagender, der kan sætte mennesker i arbejde.

5. Uddannelse

ANC instrueres om at udtænke måder og midler til:

- a. - at hæve afrikanernes stilling i handels-, industri- og andre foretagender, samt arbejdernes og arbejderorganisationers, ved at sørge for et almindeligt uddannelsessystem hvori intellektuelle, bønder og arbejdere tager del til fællesskabets bedste;
- b. - at oprette nationale uddannelsescentre med det formål at opøve og uddanne afrikansk ungdom og fremskaffe en større mængde stipendier til studier i forskellige fremmede lande.

6. Kultur

- a. Foreningen af den kulturelle med den uddannelsesmæssige og nationale kamp;
- b. Oprettelsen af et nationalt akademi for kunst og videnskab.

7. Kongressen er enig om, at folket til sidst vil blive samlet ved hjælp af inspirerede ledere under den afrikanske nationalismes banner og ved mod og beslutsomhed.

7. Masseprotest og boerfascismens triumf

Få måneder efter magtskiftet i 1948 udpegede nationalistregeringen en undersøgelseskommission (Industrial Conciliation Committee), der fik til opgave at kortlægge de industrielle forhold i Sydafrika og foreslå en helt ny arbejdsmarkedslovgivning. Den blev kendt som "Botha-kommissionen", og dens arbejde koncentreredes først og fremmest om spørgsmålet om anerkendelse eller ikke-ankendelse af den sorte fagbevægelse. Selv om regeringen i løbet af nogle år valgte at gennemføre en skærpet kurs i forhold til kommissionens anbefalinger, fik denne stor betydning med hensyn til at klargøre den hvide lejrvalgmuligheder og politiske spillerum. En analyse af dens arbejde er derfor en relevant indgang til belysning af forholdet mellem den sorte arbejderklasse og den sydafrikanske stat i 50'erne.

Botha-kommissionens høringer

Af referaterne fra Botha-kommissionens høringer fremtræder tre hovedsynspunkter:

Hovedparten af vidnerne, inklusive størstedelen af fremstillingsindustrien og statsapparatet, gik ind for en begrænset form for anerkendelse under statens kontrol. En mindre gruppe vidner, bestående af landbruget, dele af den hvide arbejderklasse og de fleste boerinstitutioner, var helt imod nogen form for anerkendelse, ud fra det synspunkt at afrikanerne ikke var modne til fagforeningsvirksomhed, og at de kun skulle være midlertidige beboere i de hvide områder. Denne gruppe udgjorde samtidig nationalistregeringens væsentligste bagland.

Den mindste gruppe vidner, udvalgt til høringerne, var tilhænger af fuld (men tildels gradvis) anerkendelse af den afrikanske fagbevægelse. Denne gruppe bestod af de afrikanske fagforeninger og af visse liberale organisationer.

De grupperinger, Botha-kommissionen lod indgå i sit arbejde, var ikke repræsentative for sammensætningen af befolkningen i Sydafrika, og som det senere skulle vise sig, heller ikke ganske for magtforholdene, men det var ud fra dette grundlag, at kommissionen udarbejdede og fremlagde sin rapport.

Botha-kommissionens rapport

Botha-kommissionens rapport afviste forslagene om at inddrage afrikanske arbejdere under den almindelige arbejdsmarkedslovgivning, dels begrundet med, at det ville medføre fuld ligestilling med andre arbejdere, hvilket ville være i modstrid med den hvide opinion, og dels begrundet med, at det ville gøre det umuligt at kontrollere den afrikanske arbejderbevægelse.

Ved at indtage denne holdning modsatte kommissionen sig i realiteten enhver afgørende ændring i de hvide arbejderes privilegerede position. Kommissionen konkluderede, at fuld anerkendelse ville være ønskelig ud fra et rent økonomisk synspunkt, og nedvurderede dermed i virkeligheden apartheid som et økonomisk irrationelt system. Alligevel afvistest en traditionel liberalistisk udviklingsvej for Sydafrika, fordi dette efter kommissionens opfattelse ville medføre:

"...fuldstændig social og politisk ligestilling mellem racerne og sænke den hvide levestandard til afrikanernes niveau..."

Botha-kommissionen afviste imidlertid et totalt forbud mod afrikanske fagforeninger, da man var af den opfattelse, at ideen om total adskillelse mellem racerne ville være umulig at praktisere. Man havde også den opfattelse, at det ville være muligt at skabe en kontrolleret økonomisk orienteret sort fagbevægelse ved delvis anerkendelse, mens et forbud blot ville føre til farlige underjordiske, politiske fagorganiseringer.

Følgeligt anbefalede Botha-kommissionen, at man tillod anerkendte afrikanske fagforeninger under en særskilt lovgivning, der indeholdt en høj grad af regeringskontrol formidlet af arbejdsministeriet. Dette var et forsøg på delvis at imødekomme de afrikanske fagforeninger, der alle havde vendt sig mod at komme under Ministeriet for Indfødtes Forhold (Department of Native Affairs).

Overraskende er kommissionsrapportens manglende hensyntagen til landbruget - en af de vigtigste grupperinger i magtblokken efter 1948. Dens anbefalinger var i modstrid med de hvide farmeres behov på vitale områder, blandt andet med hensyn til synet på en større, fastboende sort bybefolkning.

I forhold til de afgivne høringsindlæg valgte kommissionen en midterkurs mellem fuld anerkendelse og totalt forbud, hvilket også afspejles i reaktionerne på rapporten.

Reaktionerne på rapporten og fagbevægelsens situation

I en af den hvide fagbevægelses sidste ægte solidaritetsytringer kritiserede SATLC kommissionens forslag for at have til hensigt at splitte arbejderbevægelsen, uddybe race-uretfærdigheden, isolere afrikanske arbejdere fra europæiske og svække de afrikanske organisationer.

De afrikanske fagforeningers afvisning af kommissionens anbefalinger var endnu mere entydig. CNETU erklærede, at forslagene til en lovfastlagt raceopdeling af de faglige organisationer var et forsøg på at svække den samlede fagbevægelse, og at de hårdst udbyttede arbejdere: de sorte i minedrift og landbrug, fortsat var dømt til at stå uden forsvarsorganisationer.

Kommissionens resultater skal nok ses på baggrund af, at de fleste af høringerne fandt sted i 1949-50, hvor de afrikanske fagforeninger stadig udgjorde en betragtelig trussel og der fortsat var en del spredte strejker og uro i byområderne. Da regeringen endelig var parat til at gennemføre en arbejdsmarkedslovgivning for afrikanere i 1952-53, var situationen en anden.

I sidste instans afviste apartheidregeringen enhver anerkendelse. Dette skridt var blevet muligt i 1953, fordi fagbevægelsen var blevet gradvis svækket under statens angreb, først og fremmest "Suppression of Communism Act" og den stadig gældende "War Measure 145" og på grund af efterkrigstidens økonomiske lavkonjunktur. Ved udgangen af 1945 repræsenterede CNETU 119 fagforeninger med 158.000 medlemmer. Den afrikanske fagbevægelse var stærkere end nogensinde.

Efter krigen blev det sværere for arbejderklassen at opnå resultater. Væksten i industriproduktionen stagnerede efter krigsårenes boom, og industrien kunne ikke absorbere alle de arbejdssøgende afrikanere, der strømmede til byerne. Det førte til en betragtelig arbejdsløshed. Arbejdsgivernes afhængighed af de ansatte mindskedes, og dermed opstod et ændret styrkeforhold på arbejdsmarkedet, hvor kapitalisterne blev mindre lydhøre overfor fagforeningskrav. Mange fagforeningsmedlemmer mistede gejsten i lyset af de manglende muligheder, og de, der gik ud i åbne lønkampe, var lettere at pacificere. Mens afrikanske arbejdere i 1947 havde et løntab på grund af strejker på £1.800.000, var dette i 1951 nede på £13.000. Denne udvikling afspejlede antallet af strejker.

På den politiske kampplads havde det nye regime med kommunistloven skabt et redskab, der forbød enhver, der blev registreret for "kommunistisk virksomhed", at

deltage i fagforeningsaktiviteter. Begrebet var så bredt defineret, at al militant fagforeningsvirksomhed kunne angribes. Loven blev anvendt til at fjerne de sidste progressive ledere fra den hvide fagbevægelse.

I maj 1952 pålagde regeringen en række fagforenings- og politiske ledere af alle racer (f.eks. Kotane, Dadoo og Marks) at trække sig tilbage fra deres organisationer og bosætte sig i forskellige provinser. Adskillige af de bedst kvalificerede faglige ledere blev fjernet, hvilket betød en alvorlig administrativ svækkelse. Samtidigt betød en anden lov (Group Areas Act) fra 1950, at en del af medlemsmassen tvangsforflyttedes.

Fagforeningerne var på det tidspunkt, da arbejdsmarkedslovgivningen blev vedtaget - i modsætning til de fremvoksende sorte politiske bevægelser, som de endnu ikke udgjorde en del af - ikke længere nogen magtfaktor af betydning. Dette var en forudsætning for, at ikke-ankendelse kunne vælges som regeringens linie.

Styrkelsen af den hvide magtblok

En anden vigtig forudsætning var blevet skabt gennem udviklingen af en mere stabil og forenet magtblok.

Ved Nationalistpartiets magtovertagelse havde den sekundære industri mistet indflydelse, mens landbruget havde styrket sine positioner. Dette ses bl.a. af, at konflikten i den hvide lejr omkring den afrikanske arbejdskrafts fordeling mellem by og land blev afgjort til landbrugets fordel. Smuts-regeringen havde ikke været villig til at stoppe strømmen af afrikanere mod byområderne, selv om den berøvede farmerne en del af deres arbejdskraftreserve. Tværtimod havde der under krigsårenes industrialiseringsboom været en tendens til at slække på håndhævelsen af registrering og paslovgivning. Efterkrigstidens langsommere økonomiske udvikling gav ikke spillerum til den slags liberalistiske eksperimenter, hvis den politiske magt fortsat skulle være sikret de hvide.

Apartheid-regeringens svar blev nye paslove samt Loven om Indfødte Forhold (Native Laws Amendment Act) fra 1952. Den delte afrikanerne op i industriarbejdere og landboere og muliggjorde forvisning af overskydende og uønskede afrikanere fra byerne. Samtidig institutionaliseredes "Labour Bureau"-ordningen for at sikre kanaliseringen af en bekvem arbejdskraftreserve til landbruget. Regeringen gjorde det dog klart under parlamentsdebatten om loven, at man ikke

ønskede at begrænse industriens overskud, og at et mere effektivt fordelingsystem ville sikre tilstrækkelig arbejdskraft til alle kapitalgrupper. Man så det tværtimod som en fordel også for fremstillingsindustrien, at den potentielle fare ved store koncentrationer af arbejdsløse afrikanere i de "hvide områder" blev fjernet, og at truslen om forvisning ville bevirke et fald i arbejdskraftens pris.

Da magtskiftet i 1948 fandt sted, var Sydafrika præget af uro og åbenlyse konflikter. Den sorte industriarbejderbefolkning i byerne var i hurtig vækst. Samtidig var den understøttende subsistensøkonomi i reservaterne i stadig dybere krise. De afrikanske townships overbefolkedes, og ulovlige sorte bosættelser (squatter camps) spredtes på de hvides jordejendomme. Sorte protestbevægelser rejste sig med baggrund i dårlige bolig- og transportforhold og høje leveomkostninger.

Den potentielle fare for en koordineret modstand med udgangspunkt i den sorte arbejderklasse udgjorde den tredje hovedårsag til ikke-ankendelsespolitikken over for den sorte fagbevægelse. Regeringen havde intet ønske om at styrke den sorte modstand ved at give den fornyede, mere militante ANC en magtfuld og anerkendt allieret.

Nationalistpartiets apartheidpolitik sikrede sammenholdet i den hvide lejr og "løste" konflikterne ved en ubønhørlig undertrykkelse af det sorte flertal med statens magtmidler. Parallellen til pagt-regeringen i 1924 er klar, men i 1948 var Nationalistpartiet politisk enerådende, og strategien blev mere altomfattende og gennemgribende.

Den erklærede apartheid skærpede hurtigt racediskriminationen, og mange af Smuts-tidens reformtilløb blev skrottet, f.eks. uddannelsesprojekter for afrikanske bygningshåndværkere og planer for skolebespisning. Betingelserne for pasfritagelse blev skærpet, og afrikanerne fik frataget muligheden for arbejdsløsheds-understøttelse. Fra 1948 til midten af 50'erne blev hele komplekset af "Petty-Apartheid" - lovgivning introduceret og gennemsat i praksis.

SACTU - den sorte fagbevægelses genopbygning

Den politiske undertrykkelse medførte ret hurtigt en fuldstændig omgruppering af den samlede fagbevægelse. Det største fagforbund "South African Trades and Labour Council" (SATLC) indtog, på trods af kommunistlovens (Suppression of Communism Act) "banning" af flere af dets medlemmer, en nogenlunde solidarisk

holdning til den sorte fagbevægelse. SATLC havde foruden hvide fagforeninger også indiske, farvede og nogle afrikanske tilknyttet. Dette medvirkede til splittelsestendenser efter offentliggørelsen af den nye "Industrial Conciliation Bill" i 1954. Loven umuliggjorde etableringen af blandede fagforeninger (mixed unions) efter vedtagelsen i 1956. Allerede eksisterende blandede fagforeninger kunne fortsætte, hvis medlemmerne blev adskilt i separate raceopdelte organer, der ikke måtte holde fælles møder. Kun hvide måtte sidde i ledelserne, ligesom afrikanere ikke kunne repræsentere anerkendte fagforeninger i arbejdsretslige sammenhænge.

Fagbevægelsens omstrukturering

En del hvide højre-fagforeninger forlod SATLC på grund af dets forsvar for de afrikanske fagforeninger, og i oktober 1954 besluttedes det at omforme fagforeningerne med det mål at fastholde de hvide medlemsorganisationer og samtidig opretholde en vis kontrol med den sorte fagforeningsdannelse.

En ny koordinerende forbundsformelse "South African Trade Union Council" (SATUC, her kaldt TUCSA, som det senere blev omdøbt til) blev skabt. Afrikanske fagforeninger blev udelukket, men via en samarbejdskomite skulle hvide fagforeninger i de enkelte brancher forhandle på afrikanernes vegne. Strategien blev kaldt "parallelism" (parallelfagforeninger).

19 fagforeninger stemte imod dette arrangement, heriblandt de stærke "Food and Canning Worker's Union" (FCWU) og "Textile Workers Industrial Union" (TWIU - fødevarer- og beklædningsarbejdere) og deres afrikanske grene. Disse etablerede, fra oktober 1954 til marts 1955, sammen med 10 andre fagforeninger en koordinations-komite, der optog forhandlinger med de fagforeninger, der stadig var samlet under det afrikanske fagforbund CNETU.

I marts 1955 samlede 19 fagforeninger med ca. 20.000 medlemmer en konference for "South African Congress of Trade Unions" (SACTU). Organisationens rygrad var tre registrerede fagforeninger og deres afrikanske grene: ud over FCWU og TWIU også "National Union of Laundry, Cleaning and Dyeing Worker's" (mest vaskeriarbejdere). I modsætning til de fleste af de TUCSA-tilsluttede brancher var det fælles træk for de ovennævnte, at der var tale om halvflaglærte arbejdsintensive områder. Blandt vaskeriarbejderne var omkring 400 hvide, der igennem det meste af 50'erne var de eneste hvide arbejdere repræsenteret af SACTU. De fik stor symbolsk betydning for SACTU som det eneste erklærede ikke-racedelte fagforbund.

SACTU vedkendte sig fra starten sin rolle i den politiske såvel som i den økonomiske kamp. Reelle ændringer i de sorte arbejderes situation måtte uundgåeligt gå over konflikter med staten. At holde sig inden for de rammer, TUCSA bekendte sig til, ville betyde anerkendelse af jobreservation, udelukkelse fra legale, selvstændige, kollektive forhandlinger og racebaserede lønforskelle, såvel som af de hurtigt voksende hindringer for afrikanernes geografiske mobilitet. At ordet "Congress" blev indbefattet i SACTU's navn, var en bevidst identifikation med den nye folkebevægelse. Kort efter dannelsen deltog delegerede fra SACTU i Folkets Kongres, og SACTU blev senere samme år formelt en del af Kongressalliancen med repræsentanter i dennes Nationale Koordinationskomite.

SACTU's organisation

SACTU's eget organisatoriske apparat bestod af en række lokal-komiteer, som blev opbygget fra 1955 i de større industricentre. Deres effektivitet afhang i nogen grad af SACTU's registrerede fagforeningers styrke på stedet, idet disse tilvejebragte de fleste af midlerne til administration, organisatorer og andre løbende udgifter. Ifølge SACTU's officielle historieskrivning var det hovedsageligt fødevarerarbejdernes og vaskeriarbejdernes fagforeninger, der financerede organisationens aktiviteter.

Den første lokalkomite blev dannet i Johannesburg, men trods den første tids koncentration af initiativerne til Rand-området gav medlemsrekrutteringen store problemer her. Medlemsmassen i området forblev på ca. 15.000 i hele perioden 1956-61 og faldt dermed relativt fra ca. en halv til mindre end en tredjedel af SACTU's samlede medlemstal.

I Cape var opbygningen præget af større succes. Alene i Port Elizabeth blev seks nye fagforeninger dannet i 1956 inden for sukkerindustri, bageri, transport, cement-, lædervare- og anden fremstillingsvirksomhed. Durban-lokalkomiteen blev ledet af tekstilarbejderne Billy Nair og Stephen Dhlamini, der begge blev anklaget i højforræderiprocessen. På trods af dette blev det i Durban og Natal, at SACTU fik det bredeste organisatoriske gennembrud.

Forholdet mellem SACTU, TUCSA og FOFATUSA

Relationerne mellem de sorte arbejderes landsorganisation, SACTU, og den hvide sydafrikanske LO, TUCSA, var hele vejen igennem præget af mistillid og

fjendskab. De vigtigste årsager hertil var de hvide fagforeningers satsning på forsvar af privilegier fremfor solidaritet, og deres modvilje mod politisk fagforeningsvirksomhed. Denne var igen affødt af et ønske om racefred på de bestående betingelser.

De to faglige internationaler blev i løbet af 50'erne involveret i den sydafrikanske klassekamp. På SACTU's første nationale årskonference i marts 1956 blev det vedtaget at søge tilknytning til den socialistiske/østlige faglige internationale, WFTU, og selv om et regulært medlemsskab aldrig blev effektueret, blev SACTU fra da af betragtet som en kommunistisk frontorganisation af den socialdemokratiske/vestlige faglige internationale ICFTU. SACTU's egne historieskrivere er ikke i tvivl om, at TUCSA i samarbejde med ICFTU stod bag oprettelsen af splittelsesfagforbundet FOFATUSA (Federation Of Free African Trade Unions Of South Africa) i oktober 1959.

FOFATUSA var aldrig i stand til at afholde en national konference. Det havde kun reel opbakning i nogle få af Johannesburgs townships, hvor nogle af dets ledere nød en vis personlig popularitet, og i januar 1966 opløste det sig selv og opfordrede sine medlemmer til at søge tilknytning til TUCSA som underordnede parallelorganisationer. FOFATUSA's ledelse var en kunstig sammenstilling af folk fra en reformistisk minoritetsgruppe i den sorte fagbevægelse og ultra-nationalister fra PAC's rækker. Den var derfor fra begyndelsen handlingslammet og fremstod aldrig som et alternativ for flertallet af de sorte arbejdere. FOFATUSA medvirkede dog til at holde en ret stor del af de afrikanske arbejdere på afstand af den aktive fagbevægelse.

Strejkekampe og andre modstandsformer i 50'erne

I de første to år af SACTU's levetid blev ressourcerne brugt til opbygningen af industrielle branchefagforeninger, og selv om lokale ledere kunne engagere sig i township-baserede kampagner - som f.eks. Witwatersrand lokalkomiteen gjorde det i forsøget på at beskytte indbyggere i Soweto mod tvangsflytninger - så var det kampen på arbejdspladserne, der blev højest prioriteret. Arbejdsgiverne oplevede tiden 1955-1957 som den mest urolige periode siden midten af 40'erne.

Et skift i fagforbundets strategi blev stimuleret af den massive protestbevægelse, der udvikledes i forbindelse med kamp mod forhøjelse af bustaksterne i Alexandra-township'en i de første måneder af 1957.

“Ét pund om dagen”-kampagnen

300 delegerede fra fagforeningerne deltog i SACTU's landskonference, “National Worker's Conference”, hvor det besluttedes at mobilisere en national kampagne for et krav om ét pund om dagen som mindsteløn. Kampagnens tre hovedmål var for det første at standse den stadige undergravning i værdien af arbejderne indkomster, for det andet at styrke den militante politiske holdning, som bl.a. busboykotten havde affødt, og endelig for det tredje at virke som medlemsrekruttering til fagvægelsen.

Den nye strategi medførte, at man ikke længere ville vente med at vinde arbejderne for fagbevægelsen indtil der blev oprettet branchefagforeninger på de respektive områder. Om nødvendigt skulle arbejderne hverves som SACTU-medlemmer og først derefter placeres i en passende fagforening, når en sådan kunne dannes. Beslutningen formuleredes ikke som et brud med den strategi for industrielle fagforeninger, som havde været almindelig accepteret i fagbevægelsen siden begyndelsen af 30'erne, men var tænkt som et supplement til denne.

Det var planen, at der skulle dannes “ét-pund-om-dagen”-komiteer og startes offentlighedskampagner i alle større byer. I realiteten kom kampagnen først til at køre på skinner små 2 år senere, da den fik praktisk opbakning i den samlede kongresalliance.

I og med at SACTU's allierede i Kongresalliancen indgik på lige fod, skete der også et kvalitativt skift i kampagnens form, selv om dette kun efterhånden blev synligt. I juni 1957 startedes for alvor med en fornyelse af “bliv-hjemme-fra-arbejde” (stay-at-home) taktikken. Alliancens nationale samarbejdskomite opfordrede til “en dag med protest, bønner og demonstrationer”, og det var kun i Johannesburg og Port Elizabeth, hvor transportboykotten fire måneder tidligere var i frisk erindring, at protesten tog form af strejker.

I Witwatersrand's industrielle centre blev agitationen koncentreret omkring fabrikkene. De løbesedler, der uddeltes uden for portene, lagde hovedvægten på “ét pund om dagen”-krav, men nævnte også strejken som en protest mod paslove og opholdsbetimmelser. Den 26. juni, årsdagen for ulydighedskampagnen og stay-away-strejkerne i 1950, blev en meget stor del af de beskæftigede i Johannesburg og Port Elizabeth hjemme fra arbejdet. På trods af trusler om afskedigelse og forvisning til landområderne, der rent faktisk senere blev gjort til alvor af bystyret i Johannesburg, var strejken formodentlig 70-80 % effektiv.

1957-kampagnens relative succes skabte ny tillid blandt de sorte politiske ledere til kampformer med udgangspunkt i arbejderklassen. På ANC's årskonference i 1957 foreslog Lutuli, at man benyttede tiden frem til det hvide mindretals parlamentsvalg til en fornyet kampagne. Samtidig diskuterede SACTU's årskonference muligheden af en generalstrejke for højere mindstelønninger.

Stay-away aktionen i 1958

Den endelige beslutning om en landsdækkende stay-away-strejke i 1958 blev taget på Den anden Nationale Arbejderkonference, der blev afholdt den 16. marts i Newclare ved Johannesburg. Konferencens 1.673 delegerede var blevet udvalgt på foregående regionale konferencer, derudover deltog 3.000 gæster. Man vedtog en uges landsdækkende strejkeaktioner, der senere blev indskrænket til 3 dage. Hovedparolerne blev: “Ét pund om dagen” og “Væk med Nationalistpartiets regering” (The Nats must go). Sammenkædningen af faglige og politiske krav skulle åbne muligheden for at bruge storstrejkens magtpotentiale til opnåelsen af politiske mål.

Lutuli fremholdt, at Kongresalliancen repræsenterede et bredere spektrum end blot arbejderne interesser, og at mobiliseringen på fabrikkerne ikke måtte ske på bekostning af organiseringen i township-områderne.

Ifølge SACTU's officielle historie medførte dette, på trods af vægtningen af lønspørgsmålet, at strejken mindre og mindre blev en SACTU-kampagne, fordi den blev orienteret mod det hvide parlamentsvalg. Sammenlignet med 1957-stay-away'en var der langt mindre fagforeningsengagement i forberedelserne, og propagandaen i de sorte byområder blev i praksis vægtet frem for fabrikkerne. ANC var modvillig over for en bevidst prioritering.

I modsætning til året før var statsmagten velforberedt og tog ingen chancer; alt politiorlov blev suspenderet, fængselspersonalet blev holdt i alarmberedskab, der blev foretaget razziaer mod townships, og møder med over 10 deltagere blev forbudt afrikanerne. Arbejdsgiverne truede med masseafskedigelse. På valgets første dag, den 14. april, trængte store styrker bevæbnet politi ind i de sorte byområder kl. 2.00 om morgenen.

Kun i Sophiatown var strejken helt effektiv i 3 dage. I Rand-området som helhed udeblev kun ca. 10 % af arbejdsstyrken fra virksomhederne. I Durban og Port

Elizabeth omfattede arbejdsnedlæggelserne 30-50 % af arbejderne. I disse byer valgte ANC's nationale arbejdskomite at afblæse strejkerne efter første dag - i nogen grad til fagforeningsfolkenes fortrydelse.

Flere forklaringer blev på daværende tidspunkt givet på den skuffende opbakning af 1958-kampagnen. ANC's øverste ledelse påtog sig i sin årsrapport hovedansvaret for de organisatoriske fejlgreb. "Afrikanist"-fløjen, der var undervejs til at afskalle fra ANC, havde modarbejdet strejken, og en del af branchefagforeningens ledere havde betragtet den som en ren SACTU-affære og ikke forstået ANC's bredere politiske tilgang.

Udsat for en mere tilbundsående analyse kan denne forklaring næppe stå alene. ANC-ledelsesmedlemmet Duma Nokwe kom nok nærmere til en reel evaluering, da han vurderede, at udråbelse af en landsdækkende 3-dages-strejke simpelthen havde været en overvurdering af situationen.

Det havde i det mindste i den konkrete situation vist sig, at udnyttelsen af det hvide Sydafrikas valgkamp var et dårligere mobiliseringsgrundlag end lønspørgsmålet.

Beretningen på ANC's årskonference opregnede følgende svagheder: 1) Kun fire uger var afsat til den afgørende forberedelsesfase. 2) Der skulle have været satset på massemøder i forberedelsen frem for den mere langsommelige dør til dør agitation. 3) Mange kadrers mangel på politisk skoling. 4) "Berøringsangst" over for arbejderklassen i visse dele af ANC.

En vigtig erfaring var fagforeningernes afgørende rolle for politiske demonstrationers gennemslagskraft. En væsentlig del af årsagen til aktionens succes i Port Elizabeth var det gode samarbejde mellem arbejder- og politiske organisationer.

SACP's evaluering af kampagnen konkluderede, at fagforeningsdannelsen måtte fremskyndes, og at velskolede arbejdere måtte danne fabriksgrupper, der skulle kombinere faglige og politiske funktioner.

SACTU startede opbygningen af et netværk af fabrikskomiteer, der var tiltænkt en fremtrædende rolle i ANC's kommende kampagne mod paslovene. For at udvide basis for SACTU's medlemsrekruttering blev et egentligt fagligt fællesforbund (General Workers Union, GWU) dannet fra 1959 og meget af GWU's organisationsarbejde fandt sted ved dør-til-dør besøg i de forskellige townships. SACTU's aktiviteter fik i stigende grad en bred folkelig dimension.

Den sidste massestrejke

Den sidste større kampagne, hvor SACTU åbenlyst spillede en afgørende rolle, var 3-dages stay-at-home strejken i protest mod udråbelsen af Den Sydafrikanske Republik efter bruddet med Commonwealth i 1961. På dette tidspunkt var den politiske situation drastisk ændret, og ANC var blevet forbudt.

Som den største tilbageværende legale del af Kongresalliancen var SACTU's rolle af stor betydning for tilslutningen. Hele landet blev inddelt i regioner med hver deres fuldtidsorganisatorer. Statens forholdsregler indbefattede overfald på boligområderne, demonstrative styrkefremvisninger af tanks, pansrede mandskabsvogne, helikoptere m.v., en 12-dages interneringslov og ca. 10.000 præventive arrestationer.

Alligevel fik 1961-strejken større opbakning end nogen af de foregående. Lederen af Det Nationale Aktionsråd, Nelson Mandela, afblæste strejken på andendagen efter skuffende presserapporter. Først senere blev det klart, at en betragtelig del af industri og handel havde været lammet i alle større bycentre.

Nedenstående tabel viser antallet af strejker blandt sorte arbejdere i perioden 1950 til 1961:

Årstal	Antal strejker	Deltagere	Medførte retssager	Dømte
1950	25	2399	10 (40 %)	-
1951	31	7204	4 (13 %)	-
1952	48	5963	12 (25 %)	-
1953	23	1479	15 (75 %)	-
1954	39	4618	22 (57 %)	-
1955	82	9479	22 (25 %)	314
1956	92	6428	21 (22 %)	524
1957	113	6158	20 (17 %)	274
1958	64	7128	23 (36 %)	453
1959	43	3452	27 (63 %)	221
1960	33	5266	-	294
1961	75	4662	-	-

Selv om den største del af tilslutningen nok var skabt på fabrikkerne, spillede også særlige township-strejkekomiteer en rolle for mobiliseringen, bl.a. i East Rand, Alexandra og Sharpeville, hvor også den lokale PAC-afdeling mod sædvanen støttede aktionen. På baggrund af denne succes har visse senere analyser udtrykt skepsis over for SACTU's inddragelse i den væbnede kamp via Kongresalliancens beslutning herom.

I tiden fra 1960 til 1966 blev mindst 160 af SACTU's ledere arresteret og mange dømt for sabotageanklager. Fra 1964/65 var SACTU's legale fagforeningsarbejde inden for Sydafrikas grænser lagt øde. Efter nogle kilders udsagn blev beslutningen om at overgå til illegal kamp truffet på SACTU's ledelsesmøde i marts 1964, mens andre hævder, at fagbevægelsen blev tvunget under jorden uden en regulær beslutning om dette.

Følgerne af SACTU's indsats

Den totale medlemstilslutning til SACTU voksede fra 20.000 i 1956 til 55.000 i 1962. Mange af de nye fagforeninger var midlertidige konstruktioner, resultater af SACTU's intervention i industrielle konflikter. SACTU's resultater som fagforbund er vanskelige at måle konkret, og nemme at kritisere for manglende administrativ og organisatorisk formåen. Man kan pege på en række enkeltstående episoder, hvor lønstigninger og forbedrede arbejdsbetingelser blev vundet. Det var især SACTU's registrerede fagforeninger og deres afrikanske grene, der opnåede resultater. Men man må konstatere, at konflikterne ofte endte med afskedigelser, arrestationer og ødelæggelse af organisationerne. Ikke desto mindre var tendensen til generelle lønstigninger, der kan iagttages ved tiårets afslutning, i høj grad SACTU's fortjeneste.

Først og fremmest er en analyse af SACTU's resultater meningsløs, hvis den begrænses til et snævert, konventionelt fagforeningsperspektiv. SACTU's erklærede mål var en sammenkædning af den økonomiske og politiske klassekamp, og erfaringerne må bedømmes i lyset af den afrikanske arbejderklasses samlede kamp i perioden. Selv med et nyt, omfattende arsenal af restriktiv lovgivning til sin rådighed mødte racestaten store vanskeligheder i gennemtvangelsen af industriel disciplinering. Antallet af strejker var stigende i sidste halvdel af tiåret; 569 fandt sted fra 1955-61, hvoraf langt de fleste omfattede afrikanere. Det officielle forhandlings- og arbejdsretsmaskineri blev vidtgående ignoreret. Kun 10 "forhandlingsudvalg" (Works committees) blev bragt til at fungere i denne periode.

Alligevel byggedes modstanden gradvist op. Den boerfascistiske politistats fuldstændige gennemsættelse over for den sorte befolkning ved 60'ernes begyndelse var blevet en nødvendighed for den hvide lejr på grund af Kongres-alliancens, efter forholdene, relativt succesfulde rejsning af den sorte arbejderklassens politiske modstandsvilje og klassebevidsthed.

Kongresalliancen - den brede modstand

Kongresalliancen, som i 50'erne skabte en bredde og en enhed, der i fremtiden vil blive betragtet som kimen til et Sydafrika uden apartheid, var resultatet af de erfaringer, der blev høstet efter, at ANC i 1949 slog ind på en masselinie.

Før 1949 manglede ANC i udpræget grad egne erfaringer i egentlig massekamp, men bosættelseskampene ved Witwatersrand fra 1944 til 1947, de første busboykotter, SAIC's (den indiske kongres) Gandhi-inspirerede ikke-volds kampagner og sidst men ikke mindst arbejderbevægelsens erfaringer fra den store minestrejke i 1946 skabte grundlag for at ANC's årsmøde i december 1949 kunne formulere et program med et nyt sæt våben for den nationale kamp:

"...boykot, strejke, civil ulydighed, ikke-samarbejde og tilsvarende midler, der kan fremme opfyldelsen af vore ønsker."

Den første massekamp, som havde en direkte linie til Aktionsprogrammet, var den fælles aktion 1. maj 1950 i Johannesburg, hvor Transvaal-ANC, SAIC og kommunistpartiet havde udråbt en frihedsdags strejke for at bakke op bag de ledere, som havde fået indskrænket deres bevægelsesfrihed. Den fælles indkaldelse var et brud med ANC's berøringsangst over for kommunister og indernes kongres. Dele af ANC, bl.a. Mandela og Tambo i Youth League, var da også meget skeptiske. Men blandt arbejdersamfundene ved Witwatersrand blev der reageret magtfuldt. Størstedelen af den sorte arbejdsstyrke i Johannesburg blev væk fra arbejde på denne mandag d. 1. maj. Politiet angreb grupper af aktionerende, og i de efterfølgende kampe blev 18 mennesker dræbt - de fleste helt unge.

Efter denne erfaring og med kommunistloven ("Suppression of Communism Act") undervejs i parlamentet udvikledes enighed i ANC om samarbejdet med kommunisterne og SAIC. SAIC og ANC udråbte i fællesskab en national protestdag 26. juni. Over hele Sydafrika blev den 26. juni 1950 brugt til at protestere mod indskrænkninger i de politiske rettigheder. Siden da har 26. juni været et af de

vigtigste samlingstidspunkter for den nationale modstand. Enheden mellem ANC og SAIC blev grundstammen i Kongresalliancens udvikling.

Kommunisterne i 50'erne

Kommunisterne leverede et solidt stykke forberedelsesarbejde ved den nationale protestdag, men partiet var ikke medindkalder, fordi det under indtryk af kommunistloven havde opløst sig selv. Det er meget sandsynligt, at kommunisterne derved undgik endnu hårdere repressalier end dem, som faktisk blev sat i værk; men fra 1962 hed det imidlertid i programmet for det underjordiske SACP (South African Communist Party; bemærk navneændringen):

“Legalistiske illusioner havde bredt sig i partiets rækker og også blandt de ledende folk. Partiet var ikke forberedt på og ude af stand til at arbejde under jorden. Disse fejl kulminerede i opløsningen af partiet...”

Ikke før juli 1960 tilkendegav kommunistpartiet sig igen over for offentligheden; men allerede fra 1952/53 var en underjordisk struktur blevet opbygget og havde givet mange af de tidligere medlemmer af CPSA mulighed for en fælles politikudvikling.

Beretningen til CPSA's sidste lovlige konference i januar 1950 betonedede behovet for, at den nationale bevægelse frigjorde sig fra racisme over for mulige medkæmpere blandt hvide og fra illusioner om national frigørelse uden indgreb i økonomien. Den centrale strategiske betydning blev stadig tillagt udviklingen af en positiv klassebevidsthed blandt arbejdere af alle etniske grupper.

Trodskampagnen

1951 bar præg af en øget diskussion mellem SAIC og ANC. I juli nedsattes på en fælles konference et planlægningsråd bestående af Moroka, Marks, Sisulu, (ANC) Dadoo og Cachalia (SAIC). Rådet havde til formål at udarbejde et grundlag for en massekampagne mod uretfærdige love introduceret af Apartheid-regimet. Skytset skulle først og fremmest rettes mod 6 love (lovkomplekser):

- * Paslovene (der løbende blev skærpet),
- * loven om de etniske gruppers beboelsesområder (“Group Areas Act”),

- * fjernelsen af den hævdvundne kvalificerede stemmeret fra de farvede i Cape (som tidligere i året 1951 havde bragt titusindvis af farvede og hvide liberale i bevægelse),
- * kommunistloven,
- * “Bantu Authorities Act” (som fjernede centralregeringens ansvar for forholdene i reservaterne) og
- * kvægbegrænsningsregulativerne (der blev opfattet som et indbegreb af den påtvungne overbefolkning i reservaterne).

Rådet fremlagde i november en detaljeret plan for aktivitet i 1952. Aktiviteten skulle tage udgangspunkt i, at en række udvalgte og trænedede aktivister åbent og ikke-voldeligt trodsede uretfærdige love. Efterhånden skulle flere inddrages, og aktionerne ville brede sig som ringe i vandet og også nå de mindre byer og landområderne. Dokumentet angav en række konkrete aktionsformer for protester mod enkeltbestemmelser. SAIC sluttede sig umiddelbart til planen, og ANC's årsmøde i december 1951 bekræftede den med begejstring.

Det første skridt var et brev til Malan-regeringen om, at ANC og SAIC ikke ville forholde sig i ro, hvis de 6 uretfærdige love ikke blev fjernet. Til ingens overraskelse var reaktionen et rungende: “Nå!” Næste skridt var at mobilisere til masse møder i

Protesterende kvinder under trodskampagnen i 1952. I midten ses (med mørk bluse) forkvinden i ANC's Kvindeforbund, Lilian Ngoyi.

forbindelse med apartheid-regimets festligholdelse af trehundrede-året for de første europæeres bosætning i Sydafrika den 6. april 1952. Massemøderne blev brugt dels til at markere, at de trehundrede år ikke havde været specielt festlige for alle, dels til at forberede en bredere kreds på den kommende Trodskampagne.

I maj 1952 udvidede regimet sin krig mod ANC og SAIC ved at påbyde fem fremtrædende kommunister - deriblandt præsidenten for Transvaal-ANC, Marks, og præsidenten for SAIC, Dadoo - at trække sig fra deres poster. Samtidig blev det dem forbudt at optræde i politiske forsamlinger. De fem formåede derfor at tage de første skridt i kampagnen ved at overskride forbuddet og blive arresteret.

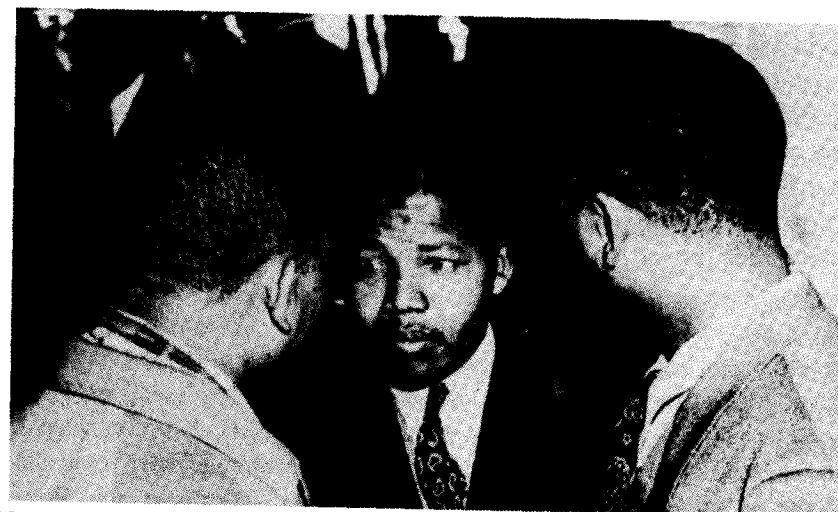
Den mere planlagte del af kampagnen begyndte den 26. juni under ledelse af Mandela og Cachalia. I en række udvalgte byer trodsede små skarer af trænede frivillige i høj stemning og under overværelse af støttedemonstrationer regulativer om eneadgang for hvide. Det foregik på jernbanestationer, i parker, på postkontorer og andre steder, hvor apartheid satte sig igennem. Fra 26. juni og frem til slutningen af september tiltog kampagnen; flere og flere arresteredes. Masseopbakningen accelererede, men med den også regimets angreb på ledelsen af kampagnen. Samtidige masserazziaer og arrestationer af ledere markerede, at kommunistloven ikke kun gjaldt kommunister, men alle, der gjorde modstand mod den etablerede samfundssorden. Umiddelbart inspirerede denne halshugningspolitik flere til trods og civil ulydighed, men på lidt længere sigt underminerede den kampagnens organisatoriske grundlag. Den konsekvent ikke-voldelige Trodskampagne blev undertrykt med statsautoriseret vold. Harmen steg i den sorte befolkning. I oktober og november var der vilde tumulter i nogle byområder, selvom de tilbageværende ledere manede til besindighed og disciplineret optræden. I en af tumulterne blev en hvid nonne dræbt, hvilket af apartheid-pressen blev brugt til en hæmningsløs hetz mod al sort modstand. Kampagnen ebbede gradvist ud i oktober og november af mangel på organisation, af træthed og ikke mindst af de massive overgreb på de politiske rettigheder. Alligevel inddrog kampagnen i sine sidste måneder et stigende antal farvede og hvide. Ved afblæsningen af kampagnen i december var mere end 8.500 blevet arresteret efter at have begået civil ulydighed.

Ideen med Trodskampagnens aktioner var at sætte spørgsmålstegn ved apartheid-regimets legitimitet og åbne øjnene på en slumrende offentlighed. De ikke-voldelige aktionsformer sigtede på at skabe øjeblikke, der sammenfattede uretfærdighederne, og dermed fik folk til at forbinde apartheid med konkrete billeder og situationer. Den ubevæbnede åbenhed, som de frivillige stod for og havde trænet sig i, betød, at enhver aktion - uanset hvordan den udviklede sig - kom til at fremstå

som et symbol på apartheids undertrykkelse og modstandens moralske overlegenhed. Resultatet af kampagnen var inden for Sydafrika en forøget modstandsvilje og tro på egne kræfter, der afspejlede sig i, at ANC's medlemsskare steg fra 7.000 til næsten 100.000 i løbet af kampagnen. Uden for Sydafrika ledte kampagnen til, at verdensoffentlighedens øjne for alvor rettedes mod Sydafrika. FN diskuterede for første gang seriøst en fordømmelse af apartheid.

Trodskampagnen fuldførte ANC's vej mod en masselinie. Al debat inden for ANC, om hvorvidt masselinien var ansvarlig politik, forstummede og afløstes af en debat om, hvordan de nye kræfter skulle udnyttedes.

Imidlertid havde Trodskampagnen krævet så store ressourcer og afsavn fra de ledende, at en vis afmatning fandt sted efter mere end et halvt års aktivitet (og fængselsophold). Det betød, at ANC af mangel på erfarne kræfter umiddelbart ikke klarede at fastholde mange af de nye medlemmer. En anden årsag til afmatningen efter Trodskampagnen var, at masselinien krav til afklaringen om nyt program og ændret arbejdsform ikke kunne efterleves uden en grundig diskussion blandt de ledende kræfter. Resultatet af debatten blev, at opmærksomheden samlede sig om en ide fra rektoren for Fort Hare, Sydafrikas eneste sorte universitet, Professor

Nelson Mandela ved et retsmøde i Transvaals Højesteret efter Trodskampagnen. Han og andre fik en betinget dom for "kommunisme, som den er bestemt af loven - ikke som den er almindeligt kendt".

Matthews. Ideen gik ud på at samle forslag til et frit Sydafrika blandt hele folket for derefter at lade en folkets kongres med repræsentanter fra alle grupper og områder sammenfatte og vedtage en frihedserklæring med udgangspunkt i forslagene.

De spørgsmål, som naturligt blev rejst efter afslutningen af Trodskampagnen, var, hvad de næste skridt i en aktiv masselinie skulle være. Inden ANC selv kunne nå at vælge opgaverne, stod ANC over for to overgreb: Indførelsen af uddannelsesmonopol for den elendige Bantu-uddannelse, der forbød al kvalitetsundervisning af sorte, og tvangsflytningen af de sorte bydele i Johannesburgs vestlige udkant. Begge overgreb blev imødegået af bredt anlagte aktiviteter, der byggede på ikke-samarbejde med myndighederne. Men ikke-samarbejdet kunne ikke knægte undertrykkelsesapparatets gennemførelse af overgrebene. Modstanden blev smadret af bulldozere og trusler om livstids-udelukkelse fra uddannelsessystemet.

Folkets Kongres og Frihedserklæringen

Trodskampagnen havde givet ANC og SAIC mod på at være i offensiven og havde samtidig givet et signal til skabelsen af radikale og enhedssøgende kongresser for farvede og demokratisk indstillede hvide, South African Coloured People's Congress, SACPC, og Congress of Democrats, COD.

I marts 1954 mødtes lederne for SACPC, COD, SAIC og ANC og dannede et nationalt aktionsråd for gennemførelsen af Folkets Kongres. Formålet var at lade det sydafrikanske folk formulere sine krav til et frit Sydafrika ud fra egne behov og ønsker; et ambitiøst projekt i et land med undertrykkelsesapparatet under kraftig udbygning. Men det lod sig gøre - også fordi regimet bevidst gav Kongresalliancen lang snor.

Kongresalliancen brugte den første halvdel af 1955 på at indsamle i titusindvis af forslag og gennemføre i tusindevis af folkemøder på arbejdspladser, i bydele, i landdistrikter osv., hvor der blev valgt delegerede til Folkets Kongres. Den 25.-26. juni samledes ca. 3000 delegerede i Kliptown uden for Johannesburg for at diskutere og vedtage en sammenfatning af de utallige forslag. Resultatet blev Frihedserklæringen, som Professor Matthews i 1961 beskrev på følgende måde:

“Erklæringen var et klart og ædelt udtryk for kongresbevægelsens ideer om fremtidens Sydafrika. Den fastlagde grundlaget for et nationalt demokrati, der ville

gøre alle folk i Sydafrika muligheden for et frit og civiliseret liv. Det er det mest betydningsfulde enkelt-dokument i Sydafrikas historie” (se side 116-19).

Kongressen formåede ikke alene at samle en repræsentativ forsamling, der formulerede et menneskeligt alternativ til apartheid; den samlede også et massivt bevæbnet politiopbud fra den stat, hvis legitimitet der så fundamentalt blev sat spørgsmålstegn ved. Ved kongressens afslutning greb politiet ind, noterede alle tilstedeværende og konfiskerede alt skriftligt materiale, de kunne få fat i. Regimet mente at have givet Kongresalliancen så lang snor, at det på en gang kunne skaffe bevismateriale og oplysninger nok til at indfange og neutralisere fortroppen for Kongresbevægelsen. Det skete dog først for alvor mere end et år senere.

Kongresalliancens ledelser blev efter Folkets Kongres enige om at sende Frihedserklæringen til endelig vedtagelse i de 4 kongresser (den nystiftede fagforeningskongres, SACTU, indgik i alliancen som nr. 5 senere i 1955), hvilket også skete inden for ANC dog efter nogle diskussioner. Samtidig besluttede alliancen at iværksætte en kampagne for en million underskrifter på erklæringen. Underskriftindsamlingen blev en moderat succes. Trods megen pressen på fra lederne opnåede alliancen kun at indsamle 100.000 underskrifter. Der var flere årsager til, at det gik dårligt med underskriftindsamlingen for Frihedserklæringen, der faktisk frem til i dag til stadighed har bevist sin værdi som den sydafrikanske befrielseskamps vision og enhedsgrundlag. Der stilledes stadig større krav til de politisk aktives opmærksomhed og initiativ på det lokale plan. Samtidig var strukturen i ANC, der som den klart stærkeste organisation i alliancen bar det største ansvar, præget af en efterbleven opbygning af lokalafdelinger og kommandoveje. Mandela havde allerede i 1953 sat sine kræfter ind på at løse dette problem; men ANC havde endnu ikke gennemgået den fornødne organisatoriske omstilling (gennemførelsen af Mandelas organisatoriske planer blev en bydende nødvendighed efter ANC's overgang til illegalitet). Undertrykkelsen af Kongresalliancen gjorde det heller ikke nemmere at opfølge Folkets Kongres. Flere og flere ledere blev “banned”. Mange underskriftlister blev konfiskeret. Endelig gav Frihedserklæringen en gruppe “afrikanister” anledning til at starte et korstog mod ANC's alliancepolitik. Det førte umiddelbart til en del forvirring og på lidt længere sigt en egentlig splittelse.

Regimets krig mod befrielsesbevægelsen var skærpet så meget, at den var ved at miste muligheden for åben modstand. Efter Trodskampagnen havde nye love og skrapere politimetoder gjort konsekvenserne af civil ulydighed nærmest uoverskuelige. Efter tvangsflytningen af Johannesburgs vestlige bydele, og efter regimet

havde truet de afrikanske forældre til at stoppe udviklingen af et alternativt uddannelsessystem, var ikke-samarbejde besværliggjort. Den samlede modstand var i farezonen.

Gradvist indskrænkede regimet flere og flere ledes bevægelsesfrihed for d. 5. december med et slag at arrestere 156 af Kongresalliancens bedste folk og anklage dem for højforræderi. Den efterfølgende retssag blev en udmarvende og langvarig affære, der med stigende interesse fulgtes af offentligheden i Sydafrika og resten af Verden, efterhånden som en storstilet støttebevægelse udvikledes udenfor retsalen, og Kongresalliancens ledere demonstrerede deres moralske og intellektuelle overlegenhed. Hvad der var tænkt som en skueproces vendt mod verdenskommunismens infiltration i Sydafrika, udviklede sig til en platform for udbredelsen af befrielsesbevægelsens politik. Her skal kun nævnes en enkelt pudsig tildragelse fra retsagen: Anklagemyndigheden fæstede i sin bevisførelse stor lid til en universitetsprofessor, der var ekspert i kommunistisk fraseologi. Denne professor kunne efter en lang udredning godtgøre at Frihedserklæringen og ANC's dokumenter var kommunistiske. Forsvaret bad professoren om at analysere en udvalgt tekst, som han efter nærmere granskning fandt aldeles kommunistisk. Teksten viste sig at komme fra professorens egen hånd. Retssagen fortsatte i mere end 4 år.

Retssagen tog meget tid og mange kræfter fra det stadig mere krævende arbejde i den nationale modstand. Nye og mindre erfarne kræfter overtog mange opgaver, men de var ikke i stand til at fastholde den nationale enhed under det store pres. Kongresalliancen blev mere og mere ude af stand til at tage fælles nationale initiativer, hvad dog ikke hindrede enhedens udvikling på det lokale plan. Inden for alliancens ledende kraft, ANC, udkæmpedes en række interne stridigheder om det politiske grundlag for den nationale modstand. Gruppen af afrikanister ønskede at forkaste Frihedserklæringen på et grundlag, som kan sammenfattes i to hovedpunkter: For det første mente de, at den multiraciale alliance var en trussel mod den afrikanske nationalismes renhed og uafhængighed - Afrika tilhørte afrikanerne. For det andet mente de, at Frihedserklæringens afsnit om folkets del i landets velstand, hvor nationalisering af mineralrigdommene, banker og monopolistisk industri blev betonet, var udtryk for importeret socialisme, der ville splitte enheden mellem de forskellige sociale lag i den afrikanske modstand.

Mandela, der omkring 1950 havde forladt nogle af de samme standpunkter, som afrikanisterne førte frem, behandlede betydningen af Frihedserklæringen i en artikel fra 1956. Han fremhævede, at Folkets Kongres var epokegørende, fordi der aldrig før havde været samlet så bredt et forum, som forkastede alle former for

racisme, og fortsatte med at behandle dets betydning som enhedsgrundlag for en demokratisk kamp. Nationaliseringerne var nødvendige, fordi de demokratiske krav i Frihedserklæringen ikke kunne realiseres, uden at den rigdom, det hvide borgerskab havde monopoliseret, blev folkets. Han understregede, at erklæringen ikke var socialistisk, og at nationaliseringerne også var i det ikke-europæiske småborgerskabs interesse: "At opbryde og demokratisere disse monopoler vil åbne nye områder for udviklingen af en velstående ikke-europæisk borgerklasse. For første gang i dette lands historie vil det ikke-europæiske borgerskab i sit eget navn og med sin egen ret have muligheden for at eje deres egne værksteder og fabrikker." Mandela fremstillede arbejderklassen som den demokratiske kamps hovedkraft, men mente samtidig ikke, at Frihedserklæringen og den demokratiske kamps indhold stod i modsætning til det ikke-europæiske småborgerskabs interesser.

Igennem sidste halvdel af 50'erne beskyldte afrikanisterne i stadig stærkere vendinger ledelsen i ANC for ikke at levne plads til det altgennemtrængende oprør, de mente kunne komme til overfladen, hvis ANC blot gav signalet. Over for dette betonedede ledelsen og flertallet betydningen af organisation og bevidst retning. Et spontant oprør ville ikke automatisk bringe apartheid til fald.

Busboykotten i Alexandria i 1957 var en af de få modstandskampe, der resulterede i indrømmelser fra myndighedernes side.

Konflikten med de radikale afrikanister skærpedes indtil den afrikanistiske fløj i Transvaal ANC brød ud og i april 1959 stiftede Pan-Africanist Congress, PAC, der skulle fungere på et konsekvent afrikanistisk grundlag og give signalet til massernes oprør. PAC fik en stor tilslutning i enkelte områder og en masse opmærksomhed fra pressen. ANC var dog stadig uden sammenligning den største og stærkeste organisation (Skønt PAC-folk i overmod har forsøgt at give det modsatte indtryk).

Kongresalliancens udvikling skabte først og fremmest gennem Trodskampagnen og Folkets Kongres grobund for en tro på egne kræfter blandt de sorte befolkningsgrupper. Kongresbevægelsen høstede erfaringer, som sidenhen har været en uvurderlig inspiration for udviklingen af nye former for massekamp og for den strategiske orientering i ANC's bestræbelser. Selvom Kongresalliancen havde svært ved at fungere i slutningen af 50'erne, var der en linie fra de centrale initiativer til de mange lokale massekampe.

Lokale massekampe i sidste halvdel af 50'erne

I 50'erne førte de afrikanske kvinder en stædig og militant kamp for at undgå at blive underlagt paslovgivningen. I august 1956 samlede den nystiftede kvindesammenslutning mere end 20.000 protesterende udsendinge i Pretoria. I de sorte byområder og i landområderne i Orange Free State, Natal, Cape og Transvaal havde kvinderne samlet ind til at sende deres medsøstre til protesten. Kvinderne sluttede ikke deres kamp med dette initiativ. Næsten overalt i Sydafrika var der i slutningen af 50'erne lokale kvindeaktioner mod paslovgivningen. Politiets folk havde i begyndelsen svært ved at gribe ind over for aktionerne, fordi de ikke kunne lide at slå på kvinderne; men det fik de lært.

I 1957 boykottede beboerne i Alexandra uden for Johannesburg buskørselen i tre måneder, efter at bustaksten steg med en penny, og andre townships startede også boykot i sympati. Efter en række benhårde forhandlinger blev taksten sat ned igen. Beboerne i Alexandra havde gået i mindst fire timer hver dag for at komme til og fra arbejde; men deres fødder forblev solidariske indtil sejren var i hus.

Boykot-våbnet blev i stadig stigende grad taget i anvendelse over for forretninger og firmaer, der bedrev underbetaling eller støttede Nationalistpartiet. I Cape Town og andre bycentre måtte mange handlende opgive deres åbne støtte til Nationalisterne eller lukke butikken. I 1959 opfordrede Transvaal-ANC til at lade være

med at købe kartofler på grund af de elendige arbejdsforhold for landarbejderne. Kartoffelprisen faldt til mindre end en fjerdedel af det normale.

Juni 1959 smadrede kvinderne i Natal de statslige ølhaller, der snød dem på tre måder. Mændene drak deres løn op i ølhallerne - i stedet for at drikke den hjemmebryg, som mange enlige kvinder havde levet af at sælge, indtil loven havde grebet ind. Samtidig finansierede ølhallerne administrationen af paslovene. Mændene startede med at være lidt småsure, men støttede efterhånden kvinderne ved at boykotte hallerne.

Mod slutningen af 50'erne udvidede regimet principperne for bantuuddannelsen til også at omfatte de videregående uddannelser. Det ramte i særdeleshed de blandede universiteter i Witwatersrand og Cape Town og det sorte universitet Fort Hare, der skulle begrænses til kun at optage xhosa og fingo studenter. Stort set hele den

En kvinde bliver arresteret, fordi hun har sunget foran en statslig ølhal nær Durban i 1959.

engelsksprogede akademiske verden rasede, og studenterne og de fleste lærere på de tre universiteter aktionerede over en længere periode. Professor Matthews trak sig i protest som rektor for Fort Hare. Den lov, som gennemsatte overgrebet, blev kaldt for loven om udvidelse af universitetsuddannelse ("Extension of University Education Act").

I landområderne, der traditionelt havde været politisk tilbageblevne, steg utilfredsheden igennem 50'erne i takt med den tvungne overbefolkning, uretfærdige jordlove og kvægbestemmelser, umyndiggørelsen og indsættelsen af quislinge. I slutningen af 50'erne blussede oprør op i Zeerust-distriktet ved grænsen til Botswana, i Sekhukuneland i det nordlige Transvaal og i det sydlige Natal. Myn-dighederne forsøgte at klare problemerne ved øget undertrykkelse og ved at forbyde ANC i nogle distrikter. Det mest kendte oprør fandt sted 1960 i Pondoland i Transkei. Bønderne jog de regeringsvenlige høvdinge bort eller slog dem ihjel og begyndte at opbygge en ny og mere demokratisk administration med bl.a. egne domstole. Folk samledes i bjergene for at drøfte videre kampskridt. En skattestrejke blev iværksat og pengene sat i en fælles fond. Al handel blev boykottet og en del sabotage blev organiseret. Det diskuteredes om migrantarbejderne skulle strejke ved at holde sig hjemme. Men så langt nåede bønderne ikke. Efter 9 måneders oprør stod de på den forkerte side af for mange geværløb.

De mange lokale massekampe afspejlede en opadstigende udvikling i modstandsviljen, men var samtidig et problem for modstandens udvikling fremad. Ved en spredt og tidsmæssig forskudt udvikling af aktiviteterne kunne apartheid-regimet i de fleste tilfælde smadre modstanden, efterhånden som den brød ud.

8. Politistat og væbnet modstand

For at skabe fodslag i den tiltagende nationale bevægelse gik ANC i 1959 igang med at forberede en lang paskampagne. Som en forhadet hovedhjørnesten i apartheidssystemet udgjorde paslovene den fællesnævner, der kunne samle de mange lokale protestaktioner i en national kampagne mod systemets værste dele.

ANC's årsmøde i december 1959 udtrykte en tiltagende samling af de lokale massekampe i en mere beslutsom national enhed. Samtidig var afkolonialiseringen i Afrika og Asien en enorm inspiration for modstandsviljen. Præsidenten for ANC, Lutuli, sammenfattede opgaven på følgende måde:

"ANC's opgave i denne situation er at tilskynde og opbygge en ånd af trods...og modstand... Det hvide Sydafrika er sårbart. Vi er en kæmpe, der ikke kender sine egne kræfter".

Årsmødet besluttede eenstemmigt at gå i gang med paskampagnen. Den 31. marts 1960 skulle kampagnen starte med protestdeputationer og folkemøder. I maj skulle kampagnen udvikle sig med regionale demonstrationer for 26. juni 1960 at kulminere med en national aktionsdag.

PAC besluttede sig imidlertid for at komme ANC i forkøbet og annoncerede en ulydighedsaktion 21. marts. Selvom de, der mødte op uden pas ved politistationerne i Sharpeville (Transvaal) og Langa (udenfor Cape Town), ikke havde voldelige hensigter, åbnede politifolk ild mod demonstranter og tilskuere. Ifølge de officielle rapporter blev 68 dræbt og 227 såret i Sharpeville; mens 8 blev dræbt og 48 såret i Langa. En ikke særlig udbredt og ikke-voldelig protestaktion blev massakreret. Størsteparten af de myrdede ved Sharpeville var skudt i ryggen. At Sharpeville - en ud af mange statsmyrderier - er blevet et symbol, hænger først og fremmest sammen med begivenhederne, der fulgte.

Sharpeville-krisen

Naturligt nok var den umiddelbare reaktion blandt Sydafrikas sorte befolkning sorg og vrede. Den 23. marts opfordrede Lutuli det sydafrikanske folk til at iagttage en